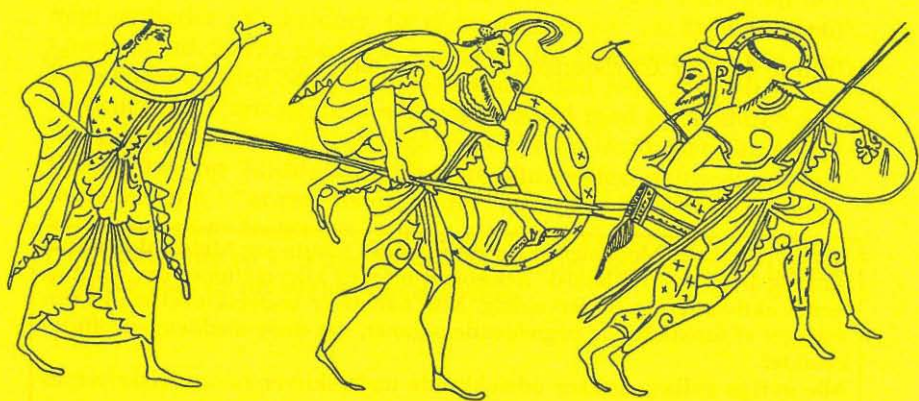

AGORA

Institutblad for Klassisk Arkæologi og Oldtids- og Middelalderforskning

Indhold:

Redaktionelt forord 1

Meddelelser fra institutterne

Ole Thomsen, *Grækenlandsekskursionen 1998* 2

Alt andet

Aksel Damsgaard-Madsen, *Afskeds "causeri"* 8

Catherine D. Kjerulf, *Umenneskelige forventninger* 22

Søren Sørensen, *Nil non mortale tenemus - om Ovid og indskriften på Hvid bygning, Aarhus Katedralskole* 25

Linda Nørgaard, *Den illustre ekskursion til Grækenland 1998* 39

I anledning af

Connie Møller Christensen, *Uglernes nat* 50

Under rubrikken Meddelelser fra Institut fra Oldtids- og Middelalderforskning og Institut for Klassisk Arkæologi bringes informationer om institutternes aktiviteter og undervisning. Kun når de er underskrevet med navn ledsaget af funktion i de pågældende organer, har disse meddelelser officiel karakter.

Alle øvrige indlæg dækker udelukkende underskriverens/underskrivernes personlige mening.

ISSN 0106 - 2913

AGORA. Institut for klassisk arkæologi og Institut for Oldtids- og Middelalderforskning, Aarhus Universitet. Red.: Institut for Oldtids- og Middelalderf., Nordre Ringgade, bygn. 415, 8000 Århus C. Tlf. 89 42 20 52.

Redaktion: Kristine Jacobsen, Erik Kristensen, Anne Mette Lauritsen, Dorthe Nissen, Søren Sørensen og Giuseppe Torresin.

Redaktionen ønsker at takke Annette Hoffbeck og Jytte Bisgaard Møller fra det hum. fakultets trykkeri for deres hjælp til fremstillingen af Agora.

Redaktionelt forord

Efter en lang pause - nogle vil måske sige hi - udkommer AGORA igen. Redaktionen har derfor taget en realistisk beslutning: fra dette nummer vil AGORA ikke udkomme seks gange om året, men i et ubestemt antal og med uregelmæssige mellemrum. Nærværende nummer hedder AGORA-1, det næste AGORA-2, og så videre, indtil der er folk på de institutter som står bag avisen, der har kræfter til at udgive den og har en vis følelse af, at avisen har en funktion. Den uregelmæssige fremkomst formindsker avisens funktion hvad angår præsentation af undervisningen og andre praktiske aspekter af den interne kommunikation, men redaktionen vil sørge for at denne svækkelse mærkes mindst muligt.

Redaktionen trænger også til at blive forstærket med nye kræfter; det vil ske inden nummer 2 udkommer. Nu skal vi takke Ittai Gradel, der forlader redaktionen, og vi ønsker ham alt godt under hans virke i København.

Den lange pause har medført, at der i dette nummer findes materiale, der har forbindelse med gamle - men ikke glemte - begivenheder. Vi bringer to redegørelser for ekskursionen til Grækenland. Særlig glad er redaktionen for at udgive den tale som Aksel Damsgaard-Madsen holdt under den fest, som Historisk Institut havde arrangeret for at tage afsked med en medarbejder, der gik på pension efter mange års virke på instituttet. Studenter fra Oldtid og Middelalder har regelmæssigt deltaget i hans undervisning i "græsk historie i det 5. og det 4. årh.", og i mange henseender har Instituttet og ikke mindst Biblioteket nydt godt af hans konstante og kyndige indsats. For alt det siger AGORA tak og til lykke med en tilværelse som emeritus.

Meddelelser fra institutterne

Grækenlandsekskursionen 1998 (4.10. - 18.10.)

af Ole Thomsen

Vi var 28 studenter og 1 lærer, alle fra Institut for Oldtids- og Middelalderforskning, Aarhus Universitet. Blandt de 28 modtog lederen hjælp især (men ikke udelukkende) fra studievejleder Dorthe Andersen, studienævnsmedlem Anne Bisgaard Vase og ph.d.-studerende George Hinge.

I forberedelserne indgik undervisning i nygræsk ved Pia Johansen. Desværre fik Pia i sommerens løb et bedre job, hvilket gjorde, at hun ikke, som planlagt, kunne genoptage undervisningen efter sommerferien; men selv uden denne intense september-slutrunde sporedes der, da vi endelig var dernede, hos mange af deltagerne mod på at tale til grækerne på deres eget sprog. Gid mange må få lyst og lejlighed til at tage nygræsken op igen (mit råd: påvirk Studienævnet!).

Aksel Damsgaard-Madsen, Helene Hastrup og Bepi Torresin bidrog hver især med foredrag i den forberedende fase, tre velkomne bidrag.

Deltagerne havde påtaget sig at holde foredrag i tilknytning til den rejserute og de rejsemål, jeg havde udstukket; og nogle havde allerede hjemme givet os smagsprøver. Det altovervejende flertal af studenterforedragene dernede - på museer, i felten, i bussen - blev succeser, selvstændige, velformulerede og inspirerende. Og de fleste i selskabet lod sig faktisk af foredragene inspirere til, når foredraget var forbi, at gå på opdagelse, blandt ruinerne eller monterne, på egen hånd eller i små grupper, og således opleve den lykke at gøre deres egne observationer. Hos nogle var mageligheden dog stærkere end forskertrangen, og museets bænke lokkede dem stærkere end dets monter. Måske skulle jeg som leder kraftigere have svunget pishen over de matte og have givet udtryk for, hvad jeg inderst inde tænkte når jeg så dem søge sammen på bænkene. Jeg tænkte: Bare der ikke kommer andre unge og overhaler jer.

Nogle af oplægsholderne var klart mere i ilden end andre; adskillige blev efterhånden uundværlige specialister på et eller

andet felt (ikoner, mosaikker, kapitæler, tholos'er, agora'er, hoplitter, Ali Pasha, Glücksborgerne, landbrug, m.v.).

Jeg gjorde klart, at jeg ikke ville evaluere foredragene i alles påhør, da sådanne vurderinger nemt kunne blive enten pinlige eller tandløse; men jeg tilføjede, at foredragsholderne var velkomne til at henvende sig med henblik på en individuel vurdering. Ikke mange har benyttet sig heraf.

Ikke få af talerne var sig på smukkeste vis bevidst, at man skylder sit modersmål respekt og at man derfor kun bør bruge de danske ord man kender indefra og véd at man forstår, og kun bør sige sætninger man selv kan styre - uden øh. Men jeg kunne gennem samtaler om det sproglige konstatere, at den tanke, at de små sprog, fx græsk og dansk, trues på livet, stadig kommer som en overraskelse for de fleste i en gruppe som vores. Med græske studenter ville det forholde sig anderledes. Grækere er alarmister.

Det er også derfor, grækerne siger God Morgen til hinanden; de tænker, denne morgen kan blive den sidste. Vi danskere ved bedre, så vi siger ingenting.

Vi brugte Kilroy travels.

Derudover havde jeg i foråret i Athen fået kontakt med Lisbeth Sørensen, Mythos Travel. Vi er dette firma tak skyldige, fordi Lisbeth Sørensen overbeviste mig om, at det var muligt inden for to uger - foruden alt det uomgængelige i Athen og Attika samt Aigina, Delfi, Olympia, Mykene, Tiryns, Epidauros og Korinth - at nå Meteora, Ioannina og Apollon-templet i Bassai.

Når nu denne rute kunne gennemføres, var det kun et spørgsmål om velvilje og fleksibilitet fra chaufføren (når vi nu var ude i de vestlige egne, som vi forresten aldrig tidligere har besøgt på instituttets ekskursioner) at vi fik Kass(i)ope og Nikopolis at se. Og vi var overordentlig heldige med chaufføren - Apostolis fra AG Tours -, venlig, værdig, kyndig og i besiddelse af et vidunderligt øjemål rundt om hjørnerne i landsbyerne. Men kort ville Apostolis ikke kigge på; man er vel græker.

Så vidt det positive udbytte af kontakten med Mythos Travel. De hoteller, som dette selskab har aftaler med i provinsen - Acropole i Delfi, Famissi i Kalabaka (ved Meteora), Byzantion i Ioannina, Ilis i Olympia og Nauplia (med tryk på i) i Nauplion - viste sig at være udmærkede, bortset fra det i Ioannina, som ydermere ligger et kvarters gang fra centrum.

Men hotellet i Athen, "Epidauros" kaldet, hvor gruppen var henvist til at bo i 8 nætter, var aldeles rædselsfuldt: lurvet og ulækkert, lange gamle hår i de "rene" håndklæder, fodspor i det "rene"

sengetøj, slimede gulvtæpper, ulideligt stinkende toiletter med koldt vand i begge haner; desuden var stedet dybt inkompetent ledet og dertil placeret i et kvarter, nær Omonia, hvor kriminelle bander af udenlandsk herkomst sætter dagsordenen.

To af gruppens piger blev udsat for et brutalt røveri, væltet omkuld, sparket og bestjålet, og en tredje af pigerne blev genstand for grov sexuel chikane; alle tre bar de det passerede med beundringsværdig heroisme.

At Mythos Travel løbende skaffer danske grupper dette lurvede hotel i dette lede kvarter på halsen, overskygger ganske den nytte, man ellers kan have af selskabet. Mens vi boede på hotellet, indkvarterede Mythos Travel 50 danske gymnasiaster der. De kan så vende hjem med kraftigt cementerede fordomme om Grækenland som et tredjeverdensland, latterligt, sortsmusket, farligt - vi ved jo, hvilket varigt indtryk man modtager fra det hotel man bor på. Hvad angår forholdet Danmark-Grækenland, har rejsen for disse 50 fremtidige meningsdannere således formentlig gjort større skade end gavn.

Naturligvis kan der findes ordentlige hoteller i anstændige kvarterer til samme pris som det infame Epidaurus i Koumoundourou-gaden. Nu som før kan man anbefale (det renoverede) Hotel Euripides, tlf. 32 12 30 1/2/3.

Turens leder havde aldrig været i Meteora, som for alle blev en uforglemmelig oplevelse. Jeg var stolt af deltagernes ro og disciplin, da vi havde fået kontakt med en nonne i klostret for Den Hellige Steffen, Ajos Stefanos, og hun nu, stående ikke langt fra relikvie-montren, gennemgik en række af Den Hellige Kharálambos' undergerninger. Det kan her afsløres, at tolken et par gange strøg en særlig bloddryppende detalje i nonnens beretning; det var af hensyn til vore tynde protestantiske nerver, at jeg tillod mig sliq censur. Nonnen var i øvrigt intelligent og intens, som alle kunne se. Nok var hendes beretning omfattende og indgående, idet hun beskrev miraklerne med en frisk forbavselse ikke ulig den man møder rystende begivenheder i sit nærsamfund med, men beretningen var også styret af en vis økonomi: Et stykke henne i forløbet spurgte hun mig, om mine studenter var protestanter, og dernæst fortalte hun just om helbredte protestanter: den ortodokse rejselæders protestantiske mand, der var blevet helbredt for knoglekræft af Den Hellige Kharálambos, og den tyske kommandant under krigen, der havde modtaget et advarende drømmesyn fra Kharálambos, og hvis familie stadig besøger det kloster, som denne helgen i drømmesyner for troende

har erklæret er hans hus: Ajjos Stefanos i Meteora. - Noget af det, som derudover gjorde indtryk på dem der så det, var det ortodokse par med deres to drenge, moderne, fremgangsrige folk; da knægtene på et vist tidspunkt blev for uvorne, blev de sendt hen for at kysse skrinet med helgenens isse, og de adlød smukt. En ortodoks lærer at lægge en verden i et kys.

Det var Inge Nielsen, vicedirektør ved Det Danske Institut i Athen, der i foråret havde nævnt for mig, at Kass(i)ope var en rejse værd. Disse byruiner fra 4. årh. f. Kr., som først blev afdækket i 1951-1955, er i sig selv ultrainteressante, og oppe fra denne magiske by på et plateau skærmet af randbjerge overskuer man Det Ioniske Hav, Ambrakia-bugten og Det Lille Forbjerg, alias Aktion, alias Actium, liggende dernede i blådisen. Uforglemmeligt.

Uforglemmeligt også det aldrende par i tavernen nede i den nuværende landsby Kass(i)ope; mindst fire sikringer sprang, før delikatesserne kom på bordet. Og da festen var forbi og (nogle af) de danske deres vane tro sad og forhandlede om drakmerne med så megen omhu, at det gamle værtspar måtte føle sig sat under anklage, sprang ekskursionslederen ud på gulvet og holdt en lille tale til de unge om, at livet er kort. Han blev tålt.

Uden for tavernen havde en gammel rytter sagt til en af pigerne: "Giv mig dine år, og du får mine penge og min hest."

Nogle i gruppen troede, at jeg havde citeret den gamle for at sige "hår"; men det var "år", han sagde. Hår havde han, og var i øvrigt ligeglad, for som han også sagde: "Kvinder, det er dem der har stort hår og lille hjerne."

Vi takker Inge Nielsen, en kvinde med både hår og hjerne, for at have sat os på sporet af Kass(i)ope, og desuden for hendes ypperlige rundvisning i Eleusis på vor sidste dag. Husk at studere murforløbet, alle kommende Eleusis-farere.

Fra græske arkæologer modtog vi den fineste hjælp, hver gang vi i felterne fandt en at henvende os til med vore spørgsmål. Således i det uhyre komplicerede område vest for Dionysos-teatret i Athen, hvor vi blev belært om Asklepioskult-kristendom, om grækernes beton, om To Pelargikón og om de mange stoa'er. Ærgerligt, at jeg ikke bad om den unge arkæologs navn, for ingen af os tvivlede om, at hun vil blive såre berømt. - I Epidauros oplyste den arkæolog, vi dér attakerede, os om andre årsager end de i håndbøgerne anførte til teatrets fine bevaringsstand, han lettede lidt på sløret for de vigtige fund der gøres i forbindelse med restaureringen af den nordvestlige del af tilskuerpladserne, og navnlig viste han os, hvordan en stor del af tilskuerrummet i midten foroven er forkert

genrejst (hvad man faktisk har vidst siden 1960'erne). - Også den kyndige kustode i Nikopolis, Augustus' Sejrsstad efter triumfen ved Actium 2. sept. 31, medvirkede til at gøre dette enorme og betagende kompleks overskueligt.

Blandt de medbragte bøger havde vi megen nytte af uopslidelige Kirsten-Kraiker og af den nye *Griechenland. Lexikon der historischen Stätten. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, hrsg. von Siegfried Lauffer (1989). Vær opmærksomme på Lauffer.

Da det er ganske svært at finde frem til ægte taverner i Athen, skal disse to, som lederen havde lært at kende under sine lange athenske ophold i 80'erne og som nu begge fornøjede vort selskab, anføres: *Karavitis* i Pausanias-gaden 4 (tlf. 72 15 155 og 72 11 610) og *Lefka*, Poplen, for enden af Mauromikhali-gaden, stedet med den grønmalede fløjddør, oppe i nærheden af Leofóros Alexandras (jeg har desværre ikke telefonnummeret). Store, billige, herlige steder, hvor man sidder ude om sommeren, inde om vinteren.

Sommer, ja, sommer var det det meste af tiden, den hedeste oktober i mands minde.

Højdepunkter? Mange var meget glade for Aigina, hvor Morten Wendt, vor i Athen udstationerede ven, på fineste måde indførte os i Aphaia-templet. Og jeg har lyst til at sige, at Apollon-templet i Bassai stadig lønner et besøg, selv om det indtil videre er omgivet af et telt (det er ikke fair, som jeg har hørt, at sige, at templet er "pakket ind"; der er faktisk en hel del plads inde i teltet). Og det var en stjernestund, da Christoffer spillede den antikke melodi til Apollon-hymnen fra Delfi i teatret der; selv kustoden overgav sig. Men også Sounion, Osios Loukás, Delfi, Meteora, skovene og bjergene op imod Metsovo-passet, øen i søen i Ioannina, Kassope-Ambrakia-Actium og Arkadiens bjerge begejstrede tydeligt nok gruppen. Foruden det arkæologiske: de gamles huse og kunst; Akropolis set fra Pnyx i det gule eftermiddagslys glemmer vi ikke, fra denne udkigspost er betonbyen ganske borte, kun træer findes der mellem os på Pnyx og Den Hellige Klippe histovre. I skovene ude på landet beundrede vi tæpper af cyklamen (minimale alpeviol), på klipperne store, stærkt gule efterårskrokus. Og Nauplion, hvor var det godt at vi havde god tid i denne sirlige og sanselige stad, et fristed i verden. Hvem vil med til Nauplion på søndag?

Jeg slutter med (a) at takke Studienævnet for de klassisk-filologiske fag for at have betroet mig denne opgave, (b) at takke instituttet i Athen for den venlige modtagelse (studenterne var og er dybt

imponerede over dette danske hus i det fremmede) og for at have skaffet dels guidetilladelse dels kollektiv fribillet (det fungerede aldeles gnidningsløst) og (c) at takke deltagerne for deres foredrag og for gennemgående at have forstået, at en akademisk ekskursion har andre formål end de snævert skolemæssige. Formålet er: at lære at bryde ud af skolebarnets puppe, så det erkendes, at det der for dig virkelig kan indeholde åndelige vitaminer, er det-der-ikke-er-dig. "Grækenland blotter dig", Η Ελλάδα σε γυμνώνει. Sådan blev det sagt af min græsklærer tilbage i 80'erne, Marinetta Papakhimóna, som holdet heldigvis lige traf, den sidste aften, på *Lefka*.

De tre kvinder, der med overgreb på deres person måtte lide under at jeg ikke stædigt havde fastholdt at jeg nok selv skulle finde og forhandle med det hotel, gruppen skulle bo på i Athen - de tre takker jeg særligt.

Afskeds "causeri"

af Aksel Damsgaard-Madsen

Mine damer og herrer! Da Instituttets ledelse sidst på foråret lod mig forstå, at man havde i sinde at markere min fratræden med en mindre højtidelighed - hvilket naturligvis kom helt bag på mig - forespurgte man samtidig, om jeg kunne tænke mig at holde en afskedsforelæsning. Det var jeg imidlertid ikke særlig motiveret for især fordi jeg ikke syntes, at jeg havde et oplagt emne, og næste tilbud lød da på et afskedscauseri om det at studere historie før og nu. Også det var jeg lige ved at sige nej tak til, for i mine øren har "causeri" altid haft en klang af noget let, muntert og morsomt, og jeg betragter ikke mig selv som nogen af delene. På den anden side - når nu Historisk Institut vil have ulejlighed og bekostning med at stille et arrangement på benene, ville det vel være lidt urimeligt, om jeg helt nægtede selv at bidrage til underholdningen. Derfor får I det, som I nu får: ikke nogen forelæsning i gængs forstand, ej heller noget egentlig causeri, altså ikke et enten-eller, men et både-og, naturligvis med fare for, at det ender som et hverken-eller. Vor i sin tid navnkundige institutbestyrer Rudi Thomsen inddelte ufravigelig sin beretning til det daværende institutråd i 3 afsnit: *Oeconomica*, *Personalialia*, og *Varia*. Jeg har overordnet ladet mig inspirere af denne tredeling, men må dog foretage enkelte detailændringer: instituttets økonomi kan jeg ikke tale om, og min egen økonomi tør jeg ikke tale om. Inddelingen bliver i stedet følgende: "*historica*", "*comparationes*" og "*personalialia*". Det første afsnit vil rumme den smule historisk belæring, som I får om oldtiden. Det andet bliver det der kommer nærmest til et causeri om før og nu, og det tredje vil i al ubeskyndighed handle om mig selv. Eet lyspunkt er der: Jeg vil af al magt bestræbe mig for at holde min tale inden for den tid, som en forelæsning bør holde sig indenfor, nemlig 45 minutter - og de begynder nu.

HISTORICA

Når jeg har valgt at begynde med brudstykker af oldtidens historie, er det naturligvis for at legitimere min tale ved at give den et vist fagligt indhold. Men det var lige så meget for at få lejlighed til at

bruge den sære titel, som jeg håber har forvirret rigtig mange, men forhåbentlig ikke irriteret dem: - ANACHARSIS - ja, det vil sige, da det er græsk, skal det egentlig udtales Anàcharsis, men det lyder så fremmedgørende. Og når jeg nu i over 30 år uanfægtet har kaldt en kendt athensk statsmand for Pèrikles, skønt han på klassisk græsk hed Periklès, går det vel også an at sige Anachàrsis. Men hvem eller hvad er det? Det er ikke et filosofisk begreb som fx Katharsis (renselse); ej heller et medicinsk udtryk for en eller anden sygdom. Det er heller ikke, som en bekendt af mig foreslog, navnet på en dame, der blot har et lidt mærkeligt efternavn. Nej, Anacharsis var en skythisk prins, som besøgte Grækenland, nærmere betegnet Athen, for at se, hvordan den var, den berømte græske bystat. Om han kom af nysgerrighed eller for at lære noget om athensk politik og kultur, og om han syntes om det, han så, er uvist, men øjensynlig har han taget lovlig mange fremmede skikke til sig, efter skythernes mening. Ved sin hjemkomst nogle år efter skal han i al hemmelighed have deltaget i en ret ekstatiske religiøs fest, men blev opdaget og dræbt med et velrettet pileskud af skytherkongen, der tilmed var hans bror. Det er stort set hvad vi ved om Anacharsis, og grundlaget er først og fremmest Herodot, den græske historieskriver, som ellers skrev om perser-krigene. Hvornår Anacharsis besøgte Athen fortæller Herodot ikke, men der findes en anden tradition om, at Anacharsis mødtes med den vise Solon, grundlæggeren af det athenske demokrati, og Solons virke ligger ca. 600 f.Kr. - Desuden kan jeg vise jer et billede (fig. 1), som en bogudgiver for 300 år siden mente forestillede Anacharsis: han havde det, skriver han, fra et gammelt smykke (taget fra J.F.Kindstrand, 1981).

Men hvem var så skytherne? Det var et folkeslag vidt udbredt i tid og rum. De boede nord for Sortehavet og videre over nord for Kaukasus, Det kaspiske Hav og Iran (kort fig. 2.). De var velkendte af både grækerne og romerne hele oldtiden igennem, og de kendes i øvrigt også fra det gamle Indiens historie. Anacharsis havde allerede i sit hjemland gode muligheder for at få et første indtryk af grækerne, som havde anlagt en række kolonier ved Sortehavets kyster.

Skytherne var et normade - og rytterfolk, som jævnligt pakkede telte og andet rørligt gods på heste og vogne og skiftede bosted og græsgange. Derfor var de næsten umulige at komme til livs, endside undertvinge. Perserne prøvede det, men måtte gøre den samme erfaring som senere Napoleon og Hitler: at Rusland er altså stort. Skytherne red bare længere ind på de store stepper.

Fra arkæologiske udgravninger ved vi en hel del om skythernes kunst, men de havde ikke selv nogen skriftlig tradition; der var ingen skythiske historieskrivere, og derfor kender vi kun deres historie glimtvis, når de omtales hos de antikke historieskrivere som fx Herodot - ganske som vi har en stor del af vor viden om vore egne forfædre, de gamle germanere, fra den romerske historieskriver Tacitus. Jeg skal ikke fortænke de tilstedeværende i, om nogle er begyndt at tænke: Er det ærlig talt ikke ret så løst og usikkert, hvad vi ved om denne Anacharsis - hvad skal vi egentlig med ham? Vi skal ikke ret meget mere, for min egentlige bagtanke med ham - ud over at fortælle en historie - var nemlig at få det budskab frem, som faktisk er det vigtigste i dette mit første afsnit og samtidig er en af mine gamle kæpheste: Den oldtidshistorie, som I normalt stifter bekendtskab med, er antikken, det vil sige Grækenland og Rom med Aleksander den Store ind imellem -- og al respekt for dem og deres betydning. Men oldtidens verden var faktisk, både i tid og i rum, meget større end Grækenland og Rom. Det vil jeg gerne illustrere for jer med en tidstavle, som jeg har vist adskillige gange før. Jeg anser den nemlig for et af mine væsentligste fagdidaktiske bidrag til historiestudiet her på stedet (fig. 3): Nogle vil måske undre sig over, at den vender "på hovedet". Men jeg har lært så meget af arkæologerne, at de ældste ting ligger nederst. Dernæst vil man bemærke, jeg har opdelt oldtidshistorien i "blokke" efter årtusinder: Historisk tid begynder ca. 3000 f.Kr. med opfindelsen af skriften hos sumererne i Mesopotamien og hos ægypterne. Både i det 3. Årtusind og i det 2. Årtusind foregår langt det meste af oldtidshistorien i Den gamle Nærorient, og lidt i det græske område med den minoiske og den mykenske kultur. Men i det sidste årtusinde f.Kr. kommer grækerne (Hellas) for alvor med; bl.a. slås de som bekendt med det store Perserrike. Også romerne træder frem, men Romerriket hører til på den anden side af Kristi fødsel. Desværre har jeg ikke rigtig kunnet plotte skytherne ind, fordi de var så spredt. Væsentligst for mit budskab er det imidlertid, at grækerne og romerne langtfra fylder hele tidstavlen.

Budskab nr. 2: Grækerne og romerne har vi altid kendt gennem deres egne historieskrivere. Om alle de andre riger og folkeslag vidste vi længe kun det, som grækerne og romerne fortæller os plus hvad der står i Det gamle Testamente hos jøderne, det tredje af middelhavsverdenens gammelkendte kulturfolk. Havde I for 200 år siden studeret oldtidens historie, måtte I have begrænset jer til et

meget mindre område, nemlig dett, som grækerne, romerne og jøderne fortæller om samt de "lysstriber", der herfra kastes tilbage over resten (fig. 4). Herodot fortæller en del om de gamle ægyptere og altså, som vi så, også lidt om skytherne.

At det nutidige oldtidshistoriebillede er blevet udvidet så stærkt, skyldes først og fremmest de store udgravninger i Nærorienten fra ca. 1850 til nu, og tydingen af hieroglyfferne fra Ægypten og de tusindvis af lertavler med kileskrift fra Mesopotamien.

Jeg har brugt historien om Anacharsis som påskud til at perspektivere Grækenlands stilling inden for oldtidens verden. - Men historien er også langt senere brugt som påskud til noget helt andet. 1788 udgav franskmænd Jean-Jaques Barthélemy en bog med titlen "Den unge Anacharsis' rejse til Grækenland i det 4. århundrede f.Kr."

Vi befinder os nu i oplysningstidens Frankrig, hvor de dannede kredse gerne læste spændende rejsebeskrivelser fra fjerne egne. Kunne man samtidig bibringe læserne en nyttig faktisk viden, var det også godt. Det gjorde Barthélemy ved at give vidtløftige beskrivelser af alt, hvad han kunne forestille sig, at Anacharsis så og mødte i Athen. For rigtig at få noget ud af det, måtte Barthélemy dog flytte handlingen er par hundrede år nedad i tid, nemlig til 300-tallet f.Kr., hvor vi ved meget mere om forholdene i Athen end på Solons tid, og han måtte lade sin hovedperson være en fjern slægtning af "vores" Anacharsis. Derved blev bogen ikke blot en historisk underholdningsroman - hviket jo ikke i sig selv behøver at være et skældsord - men også en slags grundbog i græsk historie og samfundsforhold, og det var vel begrænset, hvor mange steder folk dengang kunne læse om det. I al fald blev bogen vældig populær, og måske har en og anden af dens læsere i sit stille sind identificeret sig med Anacharsis og alt det, som han oplevede, fx modsætningen mellem den avancerede athenske kultur og de mere "primitive" forhold i hans hjemland.

COMPARATIONES

Det kunne jeg da også forsøge at gøre i det hovedafsnit 2, som jeg nu begynder på, og afmale det kultursammenstød, som en stille og forsigtig historiestuderende fra et af de mindste husmandssteder i Midtjylland kom ud for i landets næststørste universitetsby i 1953. Men det vil jeg ikke.

Jeg vil hellere sige lidt om den anden forandringsdimension: Historiestudiet dengang og nu. Og skulle jeg huske lidt forkert, er

det jo et tegn på det, som man vel stadig lærer i kildekritik: at mundtlig tradition skal man omgås med varsomhed.

Grundlæggende tror jeg såmænd ikke, at det at studere historie og glæden ved det var anderledes dengang end nu. Men unægteligt er der forandret meget i de ydre former, hvad enten det drejer sig om studentertal, lokaler eller studieordninger.

Historisk Institut var meget mindre. Det havde til huse på gangen over Vandrehallen (nu teologernes bibliotek). Der var plads til et par professor-kontorer + 2 vinduesfag til Historisk Bibliotek, desuden et Geografisk Institut samt et par undervisningslokaler. Da det tredje professorat, i oldtidens historie, kom til, måtte man finde et kontor på etagen ovenover, naturligt nok, for der holdt Klassisk Filologi til.

1953-årgangen var om ikke god, så stor: vi begyndte 15 russer. Men året før var mere normalt med vistnok ca. det halve antal, og året efter mig kom der 3, blandt dem min senere gode kollega Helge Paludan. De små tal gav bedre plads i lokalerne, men kunne være et problem, når der en gang imellem kom gæsteforelæsere. Så måtte alt disponibelt mandskab indkaldes og fordeles jævnt ud over forelæsningslokalet.

Omgangstonen var såmænd meget menneskelig. Historierne om studerende, der af lutter underdanighed forsøgte at få indflettet tiltaleformen "hr. professor" og "professoren" i hver anden sætning hører mest parodiens verden til. Dog hedder det sig om den almægtige professor i klassisk filologi, Franz Blatt, at han engang med synlig irritation frabad sig disse tiltaleformer med henvisning til, at han da godt selv vidste, at han var professor, så det behøvede de studerende ikke at fortælle ham. Og da jeg selv i min første telefonsamtale med min kommende foresatte, den allerede nævnte Rudi Thomsen, for en sikkerheds skyld brugte en lignende tiltaleform, fik jeg straks at vide, at det pjat kunne jeg godt droppe, og det gjorde jeg så. Men lidt, skønt ikke megen, respekt for formalia havde nu alligevel samme Rudi Thomsen. En varm sommerdag kort efter min ansættelse sad jeg ved et af bordene på det daværende Oldtids-og Middelalderbibliotek og arbejdede - der var ikke arbejdsværelser til nyansatte amanuenser, men senere lånte jeg af og til Rudi Thomsens. - Nå, men denne kom ind på biblioteket og hentede mig til præsentation hos førnævnte professor Blatt. Inden vi gik, nåede han lige at sige til mig: "De må nok hellere tage Deres jakke på."

For naturligvis var man dis, indtil man måske på en ekskursion eller lignende blev dus. Nu er vi dus allesammen fra starten. Det

kom sig for mit vedkommende af universitetets demokratisering, hvor man sad sammen med et par studerende i diverse nævn og udvalg. I en lille kreds er det svært at opretholde formalia, og endnu sværere er det at huske, at man i undervisningen i en større kreds er dis igen. Det varede heller ikke ret længe, før jeg betydede mine studerende, at de ikke behøvede at rejse sig op, når jeg kom ind. Jeg har nu senere opdaget, at denne oldnordiske skik godt kunne være praktisk som en markering af, at nu begynder den officielle undervisning, og al privat konversation ophører. Det er for dyrt for statens møbler, hvis pegepinden altfor ofte hamres ned i katederet. Men det har kun sjældent været noget problem.

Så går vi over i en lidt anden gade (vi skal jo også snart hjem): Hvordan har det været at undervise i 36 år og 2 måneder - altså set fra mit synspunkt?

Ligesom den ret ansete oldtidshistoriker Moses Finley forlængst har påpeget om det antikke slaveri, tegner al undervisning sig på en skala, mellem to yderpunkter, ligesom på et speedometer. Der var undervisning, der lykkedes, hvor man syntes man fik sagt noget væsentligt til tænksomme og lydhøre studerende, som også selv gerne bidrog med noget fornuftigt til samtalen; og man gik derfra, om ikke på en lille lyserød sky, så dog med en behagelig fornemmelse af, at man i dag havde fyldt sin plads. Skal jeg være ærlig, tror jeg ikke, at der behøves ret mange hænder til optælle disse mine "Sternstunden der Menschheit", som der var en tysk serie der hed for nogle årtier siden.

I den anden side af skalaen ligger de gange, der gik i skår - på grund af hvad der blev sagt og gjort, eller måske nærmere ikke gjort, eller gjort for sent eller forkert, og det var ikke altid de studerendes fejl. Om de gange kan jeg kun sige som Søren Brun i "Radiserne": Jeg græmmes! - og så håbe, at også de gange kan tælles på en hånd eller to. Dertil kommer så alle de mange gange ind imellem, hvor det gik mere eller mindre tåleligt.

Men jeg mangler da at nævne blandt lyspunkterne de år jeg underviste i håndbogskundskab. Nok var der vist studerende som syntes, at de mange små "detektivopgaver" i opslagsværkerne var barnligt tidsspilde. Men det var nu alligevel forbavsende, så mange på alle holdene der gik med på legen. Som fx et par kvikke piger, der satte sig godt til rette på stolen (forsåvidt som man nu kunne sidde godt på de stole), slog de lange ben med de lange sorte støvler op på bordet og studerede opslagsværkerne intenst og koncentreret, indtil en af dem pludselig udbrød med høj røst: "Juhu, her

står det!" - Det er den slags der varmer en gammel håndbogslærer lige tværs igennem hjertet.

PERSONALIA

Det lakker nu mod enden med hovedafsnit 2. Faktisk er det svært at se, hvor afsnit 2 slutter og afsnit 3 - Personalia - begynder, for afsnit 2 kom jo også for en stor del til at handle om mig selv. Men afsnit 3 begynder altså nu. Og da anledningen til, at jeg i det hele taget står her, og I sidder der, jo er at jeg går af, kunne det vel være passende i dette sidste afsnit at begrunde nærmere, hvorfor jeg går af, endda lidt før tiden - ikke mindst for at få slået fast, at jeg ikke går i utilfredshed med nogen eller noget.

Da jeg luftede tanken om at gå af, blev reaktionerne lidt forskellige, skønt alle venlige og velmente. Nogle svarede: "Ja, det har du jo truet med i mange år." Så længe troede jeg nu ikke, at jeg havde gået og snakket om det, men det skal nok passe; der foreligger indtil flere af hinanden uafhængige kildeudsagn herom. Og jeg er da i det mindste glad for, at man ikke sagde: "Det har du jo lovet os i mange år." Andre spurgte deltagende, næsten beklagende, om det da behøvede at være allerede nu, og endelig foreslog nogle at gå gradvist, fx ned på halv tid et par år. Med så forskelligartede oplysninger og kildemateriale må der her være et passende emne til en hjemmeopgave, som jeg nu kort vil gennemgå. Den skal som bekendt have en problemstilling, og den er ganske klar:

HVORFOR GIK MANDEN?

Den følgende fremstilling falder naturligt i 3 hovedspørgsmål:

- 1) HVORFOR GÅR HAN FØRST NU?
- 2) HVORFOR GÅR HAN ALLEREDE NU?
- 3) HVORFOR GÅR HAN LIGE NU?

Første spørgsmål er hurtigt besvaret: Jeg blev siddende af ren og skær hjælpsomhed over for Historisk Institut. For to år siden viste det sig nemlig, at der til en opslået stilling som lektorvikar i græsk oldtidshistorie indkom nul ansøgninger. Jeg overlader ganske til tilhørerne at forestille sig det kaos, som min fratræden på det tidspunkt ville have afstedkommet. Ja, så var der også den biomstændighed, at ens pension bliver større, jo længere man bliver siddende. Samt endelig den vigtigste grund: at jeg godt kunne lide at være her.

Men hvorfor så gå allerede nu, når jeg efter almindelig skik og brug kunne blive i min stilling indtil år 2001, ja eventuelt indtil udgangen af marts år 2004, på hvilket tidspunkt jeg -måske- vil være fyldt 70

år. Sagt på landbrugs-sprog: Hvorfor rende af pladsen i utide? Er det ikke lovlig tidligt at spænde fra? Det er da ikke fyraften endnu. Nej, det håber jeg sandelig heller ikke det er. For selv om ingen jo ved, hvor hurtigt eller langsomt husbondens store ur går, så skulle det da efter almindelig menneskelig beregning ikke være fyraften endnu, men vel ikke mere end cirka kaffetid - eftermiddagskaffetid, begribeligvis. Men i de sidste år synes jeg det har knebet for mig at følge med i produktivitet og effektivitet, i al fald i det omfang og med det tempo, som må forventes i en forholdsvis vellønnet stilling ved en højere læreanstalt. (På min hjemegn ville de gamle, når de ikke længere rigtig kunne følge med på arbejdspladserne, have udtrykt sig således: "A tówwes de æ ve å blyw mæ øwwer å håen"). Ikke at nogen har sagt noget derom (og tak for det!) og jeg mener da heller ikke, at der er sket større katastrofer endnu. Jeg har da fx ikke fuldstændig glemt at komme til min undervisning, eller at holde eksamen - - så vidt jeg husker! Men jeg har altså gerne villet gå, mens legen endnu er nogenlunde god. Dertil kom, at jeg underhånden vidste, at der nu var kvalificerede kandidater til en ledig stilling. Og endelig: Jeg har en klar fornemmelse af, at just nu sker der meget nyt inden for historiestudiet og humaniora i det hele taget, i al fald hvad de ydre former angår. At Historisk Institut har ændret sin studieordning, kunne jeg jo nok være fulgt med til. Mere væsentligt er det, at det bliver stadig mere nødvendigt at beherske den elektroniske tekst- og databehandling; jeg tror ikke, jeg behøver at sige ret meget om mit forhold til disse medier, men jeg kunne jo ikke blive ved med at undgå at have en e-mail adresse og regne med, at sekretariatet ville blive ved med at være så venligt at sende mig alle meddelelser pr. papirpost. Endelig husker jeg også et lærermøde for efterhånden mange år siden, hvor den daværende professor i moderne historie, Jørgen Weibull plæderede for, at vejen frem inden for historieforskningen var team-work, hvor der ville blive mindre plads til, som han sagde på sit svenske modersmål, som han stedse beholdt, "den ensamma vargen." -og en sådan er jeg vist nærmest. Altsammen en række gode grunde til at lade friske kræfter komme til.

Og altsammen lyder det jo også meget pænt og uegennyttigt. Men havde der ikke været en økonomisk mulighed for at gå før tiden, havde jeg vel næppe vovet det. Her er der endnu en forskel mellem før og nu: Vore forældre, hvad enten de var arbejdere, husmænd, funktionærer eller for den sags skyld universitetsprofessorer, måtte blive ved at arbejde, indtil de havde nået den reglementerede folke- eller anden pensionsalder; men for nogle år siden blev der indført

nogle fratrædelsesordninger, som mildnede luften for dem, der tog deres afsked før normal tid. En sådan ordning lykkedes det mig at komme med under, vistnok i sidste øjeblik før den blev afskaffet/ændret. Jeg må sige, at jeg er Vorherre og Fakultetet megen tak skyldig, i nævnte rækkefølge: førstnævnte fordi jeg blev født på et tidspunkt, der gjorde, at da jeg blev færdig med mine studier, var der en stilling til mig, og nu da jeg gerne ville gå af, var der en fratrædelsesordning, som sidstnævnte, Fakultetet, havde været så venligt at indføre. Faktisk føler jeg mig i den henseende ligesom den berømte filmhelt Indiana Jones. Som bekendt befinder han sig gentagne gange i mørke, uhumske rum fyldt med insekter, slanger og alskens giftigt kryb -- lad være med at tage sammenligningen altfor bogstaveligt! -- og først i allersidste brøkdæl af et sekund lykkes det ham at smyge sig ud, før den 30 tons tunge dør falder i. Mig gik det omvendt, for mig lykkedes det i sidste øjeblik at smutte med ind under den gode varme fratrædelsesordning, mens den endnu gjaldt. Men - og her er vi ved svaret på spørgsmål nr. 3: fratrædelsesordninger fås ikke i halve eller kvarte størrelser, og engang i maj måned sidste år blev vores tillidsmand Erik Strange Petersen og jeg klar over, at nu var det altså nu.

I enhver god hjemmeopgavebesvarelse skal der være en sammenfattende konklusion, Det er ikke tilrådeligt at forvirre læseren ved at inddrage nye momenter i konklusionen, men det kan dog ske i begrænset omfang, fx hvis det kan bidrage til at perspektivere besvarelsens resultater, og det vil jeg forsøge til slut: Hvis nemlig nogen spørger mig, hvad jeg vil bruge mit otium til, så har jeg flere svar på rede hånd: rydde op i mine tilbageværende bøger og papirer, pynte op på min have, der visse godt kan trænge til det, være lidt mere hjælpsom mod min kone end hidtil. Som bekendt er en god kone guld værd, både i direkte og i overført betydning, og er man så heldig at have sådan én, skal man passe godt på hende. Men derudover har jeg meldt mig til et kursus i akkadisk, der måske for mange af jer er en lige så mystisk størrelse som Anacharsis. Jeg skal kort forklare jer, hvad det er og kan bruges til. Så kan jeg samtidig få lejlighed til endnu en gang at vise jer min tidstavle over oldtidens historie (fig. 3):

I mindes forhåbentlig, at historisk tid begynder med sumererne og deres kileskrift omkring 3000 år før Kristi fødsel i Mesopotamien. Men efter dem kom akkaderne, der ligesom deres efterfølgere og sprogligt set nære slægtninge, babylonerne (Hammurabis lov) og assyrerne, talte og skrev semitiske sprog. Hvis jeg får lært lidt

akkadisk, kan jeg nok komme lidt nærmere ind på livet af de gamle nærorientalske kulturer, som jeg kun har kunnet ofre begrænset opmærksomhed indtil nu. Om jeg engang når så vidt, at jeg kan fortælle jer nærmere om disse orientalerne, eller eventuelt indvi jer i kileskriftens mysterier, det vil tiden vise.

Resten af konklusionen får I først om en times tid, for nu skal vi vistnok forlægge residensen til et sted, hvor der fås noget spiseligt. Måske bliver konklusionen ikke helt som ventet, men den bliver i al fald kort. Foreløbig tak for god og tålmodig ro og orden!

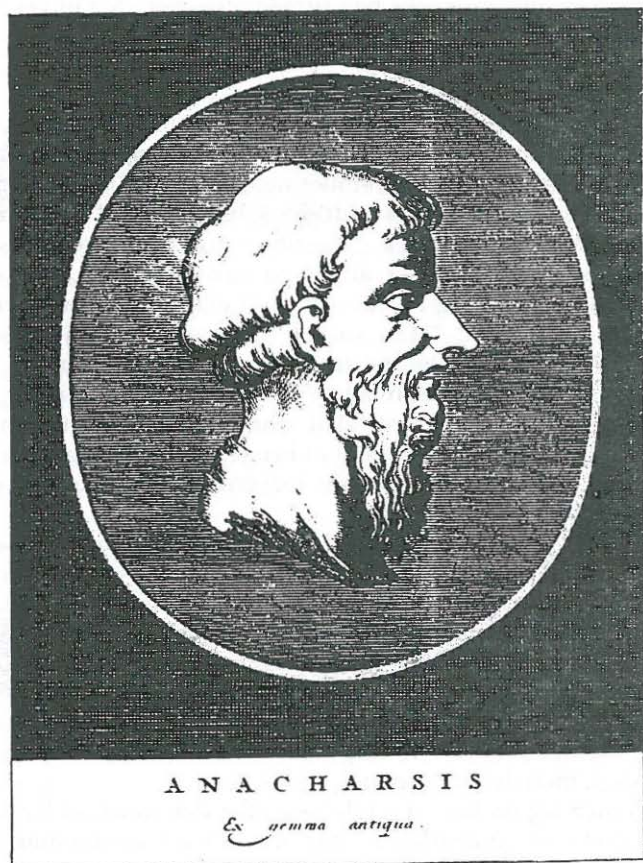
RECEPTION

"Alting under solen har sin tid; der er en tid til alting." Sådan står der i Prædikerens bog i Det gamle Testamente. Der er altså også en tid til at sige farvel, og den er kommet nu, i al fald når det gælder min tid som ordinær lektor i oldtidens historie ved Historisk Institut. Enkelte gange i mine galgenhumoristiske/blasfemiske øjeblikke har jeg forestillet mig, at der på min gravsten kunne stå følgende indskrift, som jeg har læst hos en eller anden humorist, formentlig Mark Twain: "Han var en stille og rolig hjemmets mand, som ikke tragtede efter de store ydre hædersbevisninger, og han fik da heller ingen." Efter hvad der er sagt og sket her i dag, er jeg klar over, at denne indskrift skal ændres stærkt, faktisk helt stryges. Det har, for endnu en gang at bruge et jysk udtryk, været "hiel øwwestelt", d.v.s. ganske over forventning, og det vil jeg gerne sige tak for.

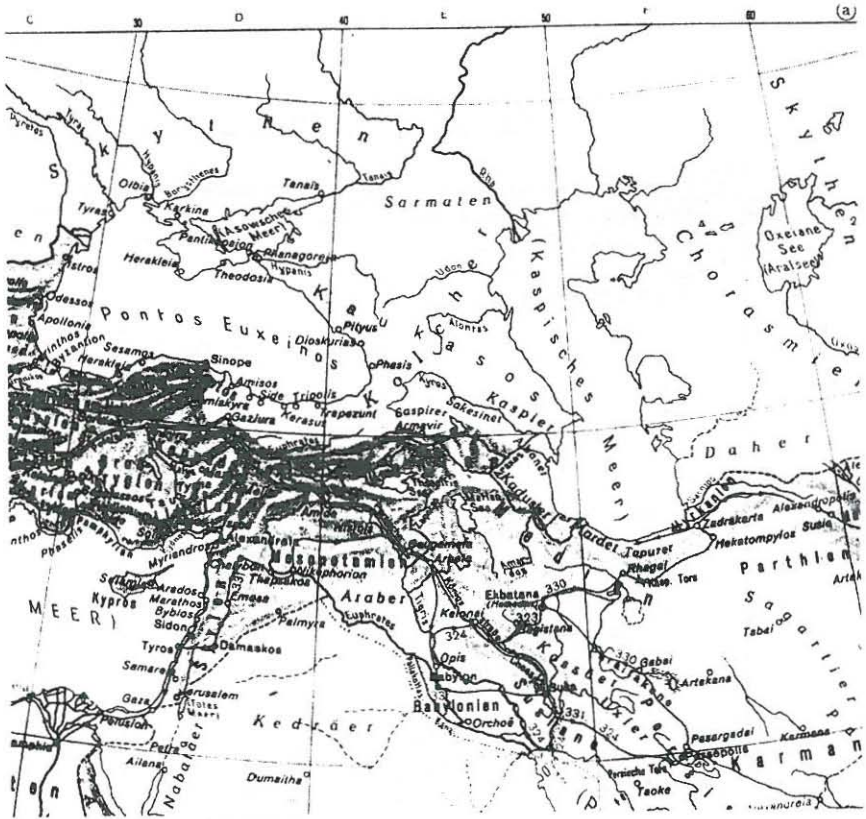
Men jeg lovede jer jo også den sidste halvdel af konklusionen. Hvad angår min undervisning her på stedet, kan den såmænd godt have den tidligere anførte konklusion: at oldtidens verden var meget større end Grækenland og Rom. Hvad mig selv angår, bliver derimod konklusionen nok lidt paradoksal: Jeg tror faktisk ikke, at jeg er nogen typisk historiker. Jeg tror, at jeg i hele min faglige tilværelse har været mere filolog end historiker, og navnlig mere bonde end akademiker. De to ting behøver bestemt ikke at være noget uheldigt, men de forklarer nok en hel del.

Men hvad enten jeg nu har været det ene eller det andet, så har det været 36 gode år. Naturligvis har der været problemer og irritationsmomenter, men det har været småknaster, som har kunnet hævles af med et par strøg af tidens store høvl, så der bliver et pænt og jævnt stykke træ tilbage. Faktisk er disse knaster allerede hævlet af Og at det blev så gode år, det vil jeg gerne sige alle rette vedkommende: kolleger, sekretærer og studerende, på alle tre sider af det kateder, som nu ikke længere eksisterer, en

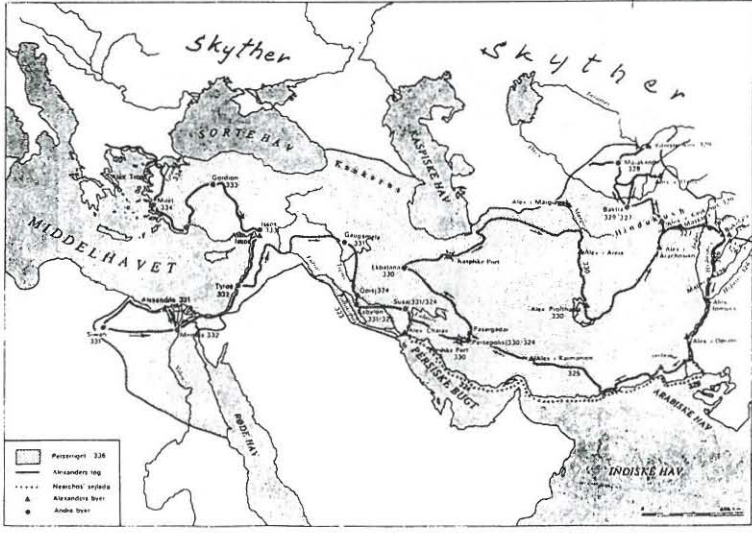
hjertelig tak for --- og så vil jeg ønske, at Historisk Institut og alle dets medarbejdere stedse må befinde sig på den side af vejen, hvor græsset er grønt.

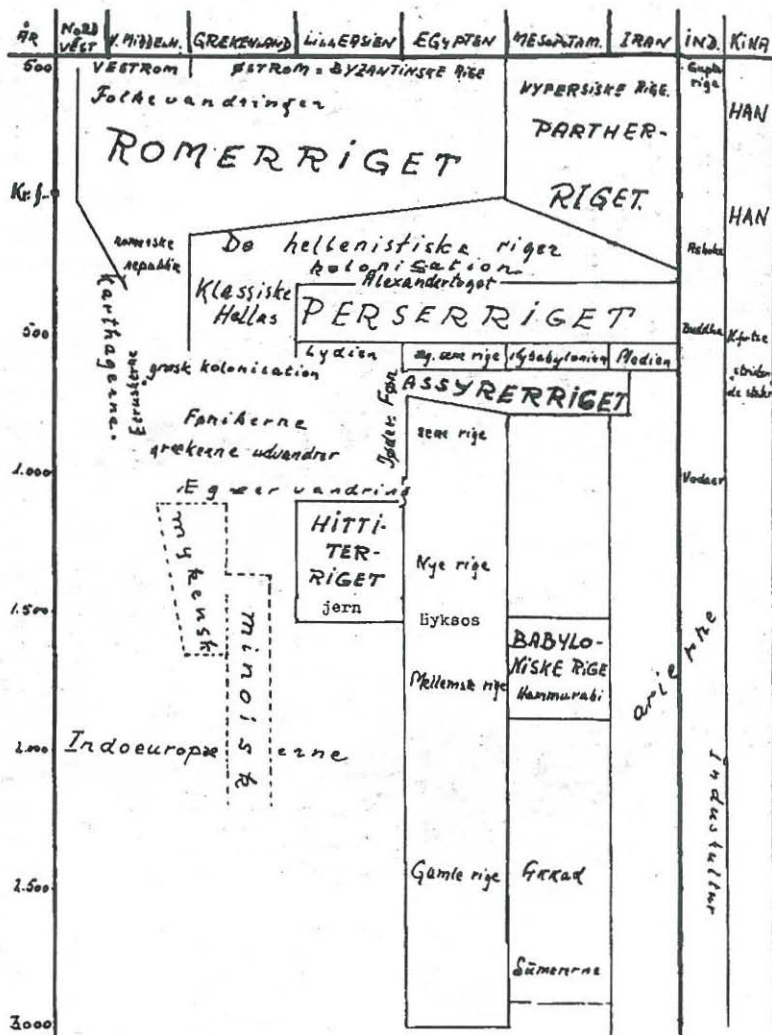
Figur 1

Figur 2 ↗ ↘

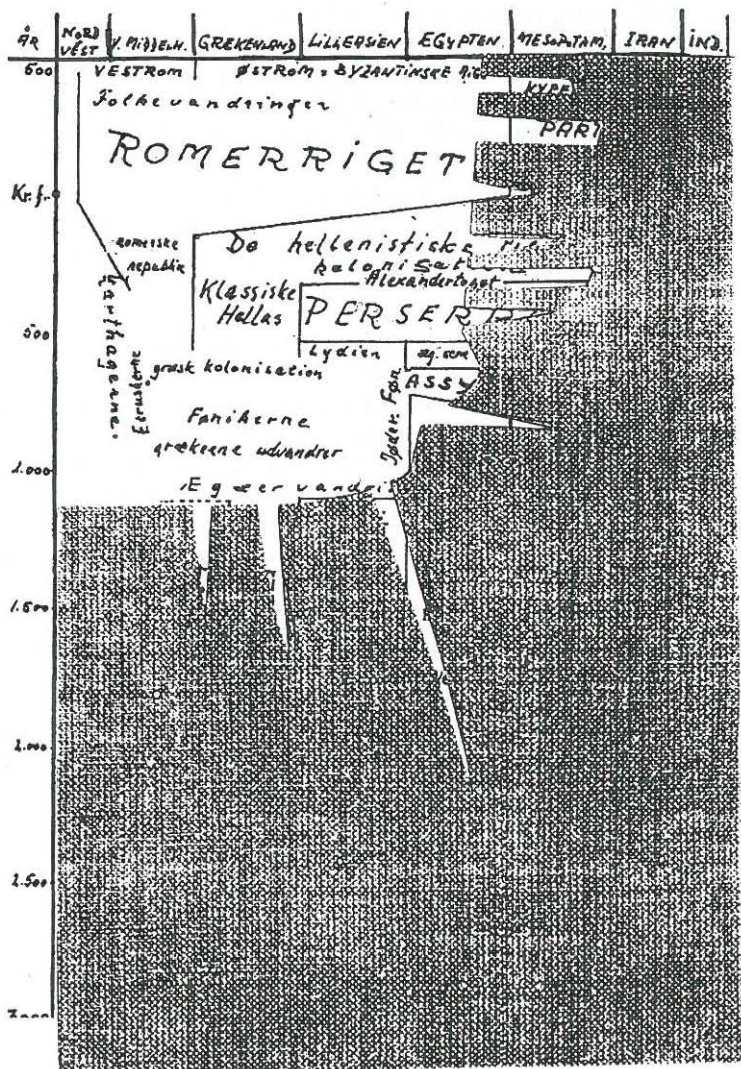

VERDEN 3000f. - 500 e.Kr.

Figur 3

VERDEN 3000f. - 500 e.Kr.

Figur 4

Umenneskelige forventninger

af Catherine D. Kjerulf

På baggrund af den seneste tids kandidateksamener er der opstået en både vigtig og interessant debat om karakterer. Formålet med dette indlæg er, udover at give min egen mening til kende, at formidle denne diskussion videre fra kaffestuen til resten af instituttet, så alle, studenter såvel som undervisere, får mulighed for at blive opmærksomme på denne problematik.

Det hele drejer sig om karakterer. Eller er det i virkeligheden forventninger og præstationsangst det drejer sig om? Eller selvværd, måske? På vores institut synes der at være pisket en stemning op omkring karakterer, således at man tidligt i studieforløbet får det indtryk, at alt under karakteren ti er dårligt og faktisk lidt pinligt. En student, der kommer smilende ud fra eksaminationen og stolt deklarerer "Jeg har fået otte", er en næsten utænkelig situation. (Lige i dette tilfælde er det selvfølgelig primært de mundtlige eksaminer jeg tænker på, for vi har jo nogle skriftlige, hvor de fleste virkelig er glade for bare at bestå). Kan man på vores institut være stolt af et ottetal, eller seks eller syv for den sags skyld, uden at blive regnet for at være lidt til en side? Ja, man kunne endda få den tanke, at man er mere værd, jo højere karakterer man får.

Der er ingen tvivl om, at der ligger et meget stort pres på de studenter, der skal op til 24-timers kandidateksamenerne. Eksamensformen har nemlig i tidens løb udviklet sig til, at man arbejder i alle 24 timer, hvorefter man kun lige netop kan slæbe sig ind til eksaminationen, oven i købet under det pres helst at skulle opnå en to-cifret karakter. I lyset af denne udvikling er det en umenneskelig eksamensform. Denne arbejdsform har store fysiske og psykiske omkostninger, og som ved enhver anden form er nogle bedre rustet til at klare den end andre. Men har den arbejdsform virkelig været tanken fra starten af? Der står jo ikke i studieordningen, at man ikke lige må lægge sig i et par timer eller fem. Men - lyder argumentet så - kravene er så høje, at man ikke har tid til at sove. Og nu er vi efterhånden nået til sagens kerne, for hvem er det, der pisker stemningen op og stiller de meget høje krav? Det er selvfølgelig underviserne, har jeg hørt nogle sige. De forventer alt for meget af os, de tror vi skal kunne det samme, som de selv kunne, da de blev kandidater for mange år siden, de har ikke

tilpasset sig nutidens studieordninger og studieformer, og de ved slet ikke, hvor urimelige krav de stiller. Dette er efter min mening en helt misforstået holdning. Hvis vi lægger ansvaret over på underviserne, gør vi os selv til ofre og siger dermed inddirekte, at vi ikke har nogen realistisk mulighed for at ændre denne situation m.h.t. 24-timers kandidateksaminer og den generelle holdning til karakterer. Vi har helt afgjort muligheden for at ændre holdningen, hvis vi vil. Der findes naturligvis enkelte undervisere, der med bestemte ansigtsudtryk eller tonefald har en formidabel evne til at få studenterne til at føle sig fagligt mere underlegne end nødvendigt er, men det kan vi jo blot ryste på hovedet af. Hver enkelt student må gøre op med sig selv, hvad han eller hun er tilfreds med at få i karakter under den pågældende eksamensform og under de givne omstændigheder. Vi ved jo allesammen, at der er mange ting, både ydre og indre omstændigheder, der har indflydelse på vores præstationer. Hvis det fx er en eksamensform, der ikke passer til ens temperament, og man alligevel forventer at få en høj karakter, lægger man jo et umenneskeligt forventningspres på sig selv. Det er klart, at vi alle til enhver tid vil gøre vores bedste, men man må også være realistisk og tage omstændighederne i betragtning og frem for alt indrømme, at uanset hvor fagligt dygtig man er, er man "kun" menneskelig.

Det er mit klare indtryk, at en del både ældre og yngre studenter lader sig påvirke af denne holdning til karakterer. O&M er et forholdsvist lille institut, og det er svært at skjule, hvis man kun har fået ni eller derunder. Og det er nemt at føle sig mindreværdig af samme grund. Men det er os selv, der bestemmer, hvad der er en god og en dårlig karakter. Dette er en videregående uddannelse, hvor det i høj grad er nødvendigt at tænke selv, og ikke en videreførelse af gymnasiets karakterræs. Hver enkelt må gøre op med sig selv, hvad han eller hun vil være tilfreds med at få i karakter uden at (for)dømme sig selv udfra andres normer, og samtidig være i stand til at glæde sig, når andre når deres mål, uanset om det er seks eller tretten. Eksamen kan i høj grad være en dårlig oplevelse, selvom man får over ti, og omvendt kan man få seks til en eksamen, hvor man bagefter har en følelse af, at man faktisk under de givne omstændigheder har overgået sig selv. Selvfølgelig kunne man ønske sig, at situationen havde været anderledes, men det var den nu engang ikke. Det vigtige spørgsmål efter en eksamen er ikke: "Hvad fik du?" men derimod "Er du tilfreds med den karakter du har fået?"

Jeg har ikke oplevet, at der eksisterer noget decideret gruppepres på O&M. Tværtimod er alle studenter meget deltagende i hinandens eksaminer. Der vil altid på ethvert institut findes en vis konkurrence, men i den rigtige størrelsesorden er en sådan medvirkende til, at man yder lidt ekstra. Selvfølgelig vil der altid være enkelte, der tror at høje karakterer er ensbetydende med at være et godt menneske, men heldigvis er de fleste klogere end som så. Jeg tror, at det meget høje forventningspres, som giver nogle studenter psykiske nedture og følelsen af ikke at være god nok, kommer fra og går ud over den enkelte. Hvis man er sig sine egne værdier og evner bevidst kan man være tilfreds, når man ved, at man har gjort sit absolut yderste. Jeg indrømmer, at i et tæt socialt miljø kan dette være lettere sagt end gjort, men det er absolut ikke blot utopi. Udover græsk og latin skal vi vel hér på universitetet også lære at danne vores egne normer og være realistiske omkring vores værdier og evner. Forhåbentlig er det tydeligt, at jeg ikke mener, vi allesammen bare skal være tilfredse med lige at skrabe os igennem, eller at vi skal til at give os selv karakterer, som de gjorde på RUC engang i '75, men engang imellem må vi lige stoppe op og spørge os selv, om det store pres, vi lægger på os selv, er det værd. Det er foruroligende at høre om den generelle følelse af mindreværd, der opstår på vores institut på baggrund af præstationsangst og såkaldte dårlige karakterer.

Så hele denne diskussion, der har udviklet sig under kaffedrikningen i stuen i løbet af januar måned, handler altså om en blanding af karakterer, forventninger, præstationsangst og selvværd. Og selvom jeg ikke kommer med nogen løsning på dette problem, håber jeg, at en enkelt student eller to hermed får øjnene op for, at man ikke behøver at gå igennem dette studium med mindreværdsfølelse og for høje forventninger til sig selv. Eksamen vil altid være en mere eller mindre presset situation, men det er ens egen holdning, der langt hen ad vejen afgør oplevelsen. Som der var én, der så rigtigt sagde: "Jeg går til eksamen for at gøre mit bedste og for at få en karakter, der ligger et sted mellem nul og tretten".

***Nil non mortale tenemus -* om Ovid og indskriften på Hvid bygning, Aarhus Katedralskole.**

af Søren Sørensen

Da ombygningen af hvid bygning på Aarhus Katedralskole blev færdiggjort i 1849, blev fronten ud mod gaden forsynet med en indskrift på latin som motto for skolen, og til det formål valgte man at citere en sentens af den romerske digter Ovid: NIL NON MORTALE TENEMUS PECTORIS EXCEPTIS INGENIIQUE BONIS - "Udødelighed er der ikke i noget, vi ejer - kun i det gods, vi har inde i hjerte og ånd". En meget flot sentens, taget direkte fra Ovids *Tristia* ("Ulykkelige Digte" eller "Klagesange") III 7, vers 43-44, og meget velegnet til en katedralskole med en domkirke som genbo og ikke mindst som et udsagn om, hvilke værdier der lægges vægt på inde i bygningerne. Med til det korte citat hører imidlertid også hele det digt, det er del af, og videre de særlige omstændigheder, der har grund i Ovids egen historie; hertil kommer så det, der er kendetegnende for så meget af den græske og romerske litteratur: at en sentens, et værk eller et helt forfatterskab lever langt videre end sin samtid og på en afgørende måde er med til at bestemme senere tiders, også vor tids, forståelse af verden.

Ovid skrev *Tristia* under sin landsforvisning til byen Tomis (nu Constanza i Rumænien) ved Sortehavets vestkyst, hvortil han var blevet forvist af kejser Augustus i år 8 e.Kr.; dette digt er formentligt skrevet i år 10. Her følger først hele digtet med en dansk oversættelse, dernæst en kommentar dertil. Digtet er skrevet på Ovids foretrukne versmåle, de elegiske disticha med deres vekslende mellem hexameter- og pentametervers:

Ovid, *Tristia* III 7

Vade salutatum, subito perarata, Perillam,
 littera, sermonis fida ministra mei.
 aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
 aut inter libros Pieridasque suas.
 quidquid aget, cum tē scierit venisse, relinquet, 5
 nec mora, quid venias quidve, requiret, agam.
 vivere me dices, sed sic, ut vivere nolim,
 nec mala tam longa nostra levata mora;
 et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti,
 aptaque in alternos cogere verba pedes. 10
 "tu quoque" dic "studiis communibus ecquid inhaeres,
 doctaque non patrio carmina more canis?
 nam tibi cum facie mores natura pudicos
 et raras dotes ingeniumque dedit.
 hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas, 15
 ne male fecundae vena periret aquae;
 primus id aspexi teneris in virginis annis,
 utque pater natae, duxque comesque fui.
 ergo si remanent ignes tibi pectoris idem,
 sola tuum vates Lesbia vincet opus. 20

Oversættelse:

Rejs afsted, lille brev, med hilsen fra mig til Perilla!

Hurtigt er du kradset ned - husk nu på det, jeg har sagt!

Hun vil være at finde i snak med sin kærlige moder

eller i gang med en bog, inde i musernes land.

Straks når hun hører om dig, vil hun standse med det, hun nu
laver, 5

så hun kan vide fra dig, hvad nu mon jeg går og gør.

Da skal du sige, jeg lever, men helst ville undgå at leve:

al den tid, der går, mindsker slet ikke min kval.

Dog, jeg er atter i gang med muser, skønt de blev min skæbne:

får mine ord passet ind - versemål skal gå på skift. 10

Spørg hende så: "Er *du* også stadig og modsat det gængse

glad for vor fælles lyst: dygtigt at digte på vers?

Du er jo smuk og blufærdig - og det så naturligt - og dertil

har du en sjælden ånd fuld af poetisk talent.

Jeg var først til at få dette hen til musernes kilde, 15

for at dets frugtbare strøm ikke blev spildt helt omsonst,

først til at opdage det i din sarte ungpigealder,

var, som en datters far, anfører og kammerat.

Hvis den samme glød altså er der endnu i dit hjerte,

så kan kun Lesbos' poet gøre det bedre end du. 20

sed vereor, ne te mea nunc fortuna retardet,
postque meos casus sit tibi pectus iners.
dum licuit, tua saepe mihi, tibi nostra legebam;
saepe tuis iudex, saepe magister eram:
aut ego praebebam factis modo versibus aures, 25
aut, ubi cessaras, causa ruboris eram.
forsitan exemplo, quia me laesere libelli,
te quoque sint poenae fata secuta meae.
pone, Perilla, metum; tantummodo femina nulla
neve vir a scriptis discat amare tuis. 30
ergo desidia remove, doctissima, causas,
inque bonas artes et tua sacra redi.
ista decens facies longis vitiabitur annis
rugaque in antiqua fronte senilis erit,
inicietque manum formae damnosa senectus, 35
quae strepitus passu non faciente venit;
cumque aliquis dicet "fuit haec formosa", dolebis,
et speculum mendax esse querere tuum.
sunt tibi opes modicae, cum sis dignissima magnis:
finge sed immensis censibus esse pares, 40
nempe addit, quodcumque libet, Fortuna rapitque,

Men min ulykke nu føles nok som en hindring, desværre -
efter det, der er sket, mangler dit hjerte nok kraft.

Mens vi fik lov, kunne vi så tit læse op for hinanden;
jeg kom tit med min dom, lige så ofte et råd,
spidsede øren, når du kom med vers, der lige var skrevet, 25
eller fik rødmen frem, når du måske gik i stå.

Men måske gør al den modgang, jeg fik af min digtning,
også at du bliver ræd: kan den mon ramme dig selv?

Tag det roligt, Perilla, når blot ingen mand eller kvinde
lærer om elskovskunst netop af din poesi! 30

Stands så de påskud til ikke at skrive, min dygtige pige -
dér er din kunst og dit kald, vend nu tilbage til det!

Al dit ansigts ynde vil falme, mens årene rinder;
så vil du ældes og se rynker i panden fra før,
og din alder vil lægge sin klamme hånd på din skønhed, 35
når den uden en lyd lister sig ind med forfald.

Siger så nogen: "Hvor *var* hun dog smuk engang!", vil det
smerte,

mens du begræder dit spejl: "Sé, hvor det lyver om mig!"

Det, du ejer og har, er langt under det, du fortjener;
men du kan lade som om, du var umådelig rig! 40

Lykken gi'r jo og ta'r igen præcist, som den ønsker:

Irus et est subito, qui modo Croesus erat.
singula ne referam, *nil non mortale tenemus*
pectoris exceptis ingenique bonis.
en ego, cum caream patria vobisque domoque, 45
raptaque sint, adimi quae potuere mihi,
ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Caesar in hoc potuit iuris habere nihil.
quilibet hanc saevo vitam mihi finiat ense,
me tamen extincto fama superstes erit, 50
dumque suis victrix omnem de montibus orbem
prospiciet domitum Martia Roma, legar.
tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
effuge venturos, qua potes usque, rogos!"

én var en Kroisos før, nu er han bare en pjalt.

Kort sagt: *udødelighed er der ikke i noget, vi ejer -*

kun i det gods, vi har inde i hjerte og ånd.

Se blot på mig: jeg er nok uden land, uden jer, uden hjemsted,
45

vel har de groft revet væk alt det, de kunne, fra mig;

men jeg har jo min ånd og i den både støtte og glæde;

hér har kejseren selv ikke den fjerneste magt.

Hvem som helst kan ende mit liv ved at rase med sværdet;

men når jeg selv går bort, så vil mit ry vare ved: 50

lige så længe, som Rom fra højene ser over verden

mægtigt og stærkt med sin Mars, da vil jeg selv blive læst.

Gid også du må få lykke og held af din iver - og husk så:

undslip så godt, du kan, ligbålets angreb til sidst!"

(v. 20: Lesbos' poet er den kvindelige lyriker Sapfo fra den græske ø Lesbos, ca. 600 f.Kr.;

v. 52: krigsguden Mars er Roms mytologiske skytsgud)

Ovid:

Ovid var, da han blev forvist, den ubestridt førende digter i Rom, med et nærmest overudviklet talent for at gøre vers. Men der er meget få digtere gennem tiderne, der har haft en så barsk skæbne, som han fik. Han kom fra en fin familie i Sulmona ca. 130 km øst for Rom og blev som så mange andre sendt til Rom for at blive uddannet og senere gøre karriere i statsadministration og politik. Da han var på alder med en 3.g.'er ("da jeg kun havde barberet mig en 2-3 gange", som han senere siger), begyndte han alvorligt at skrive digte, og da han var et stykke inde i 20'erne, debuterede han med *Amores*, kærligheds-elegier, der dengang var den store poetiske mode i Rom. Herefter gik det slag i slag med digtsamlinger, hvoraf de fleste også havde kærlighed som emne, og hans karriere kulminerede i 8 e.Kr. med storværket *Metamorphoses* ("Forvandlinger", overs. til moderne dansk af O.S. Due), der på hexametre fortæller hele "verdenshistorien", dvs. først og fremmest den mytologiske, og specielt forvandlingerne i mytologien (fx Narcissus' forvandling til en blomst) - begyndende med ur-forvandlingen fra Chaos til Kosmos og afsluttet med Cæsars guddommelige forvandling (apotheose) til en stjerne. Allerede i en alder af 25 år havde Ovid valgt at opgive den afmålte offentlige karriere til fordel for poesien, hvad der næppe var noget let valg. Han kunne ikke leve direkte af sin digtning - det kunne ingen dengang. Men modsat så mange andre, bl.a. Vergil og Horats fra generationen før, var han så godt socialt sikret hjemmefra, at han ikke havde brug for regimets støtte (dvs. Augustus gennem Maecenas) med alt, hvad det indebar. Men Ovid var på ingen måde oppositionel; faktisk slutter *Metamorphoses* med at udtrykke et ønske om, at Augustus vil få samme guddommelige apotheose, som Cæsar fik.

Der ligger i hele hans poetiske karriere et kraftigt element af overlegen beherskelse og leg i forhold til både digtning og livet i det hele taget. Med et teknisk talent ud over det sædvanlige kan han som ingen anden og på én gang naturligt og elegant vende og lege med sproget, verset, pointen, stoffet og genrerne. Og om ikke andet, så har Ovids digtning før hans forvisning været med til at lære os som læsere, at vi må skelne mellem digterens private jeg og så den figur, den *persona*, der optræder som "jeg" i digtet. Det elegiske distichon var på mange måder den perfekte form for ham: inden for de to vers afslutter han en beskrivelse eller pointe og kan,

den knappe plads til trods og som en udfordring, forme mange slags indholdsmæssige og lydlige balancer og kontraster.

Men tog Ovid, før sin forvisning, nogen sinde sin digtning alvorligt i den forstand, at han mente noget med det, ud over beherskelsen af sproget og formen? Alene det, at et talent gerne stiller sig frem, kan måske kritiseres - det blev det i al fald allerede i slutningen af det 1. årh. e.Kr. af den førende lærer i retorik og litteratur, Quintilian, der mente, at han var "alt for forelsket i sit eget talent" og hellere "burde have lært at styre sit talent frem for give efter for det". Og hvad med den kritik, der også er fremført i vore dage, at det hele er for let, at der er for meget leg, for lidt alvor, følelse og autenticitet, for lidt på spil? Man kan sagtens finde pathos og lidelse i hans digtning; det gælder især for mange af fortællingerne i *Metamorphoses* og i de digte, der hedder *Heroides* og er formet som breve fra mytologiens svigtede kvinder (Penelope, Medea osv.) til deres mænd. Og han skrev en nu tabt tragedie om Medea. Men omvendt kan man selvfølgelig hævde, at det jo netop altsammen drejer sig om mytologisk-litterære, fiktive personer og ikke ham selv.

Men denne digter kom altså i år 8 e.Kr. til at opleve en barsk personlig tragedie med sin forvisning, og fra nu af skrev han - i eksil-digtene i *Tristia* og *Epistulae ex Ponto* - kun som "jeg" og et "jeg", der var ham selv. Det var en almindelig opfattelse dengang (og jo også senere), at det græske ord for den elegiske genre, *elegeia* oprindeligt betød klagesang, og det var nu kun alt for godt en opfattelse, der svarede til Ovids situation. Forvisningen var sket, selv om han, som nævnt, ikke var i opposition til regimet. Denne landsforvisning (*relegatio*) omtales ofte som en mildere straf end en egentlig eksil-straf - han kunne således beholde sit romerske borgerskab og sin ejendom. Men vi må være klare over, at det var en landsforvisning af den førende digter, som kejseren foretog fra den ene dag til den anden uden nogen officiel begrundelse. En sådan kunne han selvfølgelig let foretage som enehersker, men det afslører en despotisk mentalitet, at han ikke engang begrundede det formelt. Under alle omstændigheder må det for Ovid have været som at blive levende begravet at blive sendt til den fjerneste afkrog i Romerriget, uden sin kone, familie, ejendom osv. og - næsten det værste af alt - uden de fleste af sine bøger.

Men hvad var grunden til denne vanskæbne? Måden, han blev forvist på, betyder, at vi savner ethvert spor af den virkelige årsag. Men Ovid nævner den selv i sine eksil-digte, om end det sker noget

gådefuldt, som *carmen et error*, dvs. et digt (digte) og et fejlgreb (en dumhed). "Digtet" antages normalt at være hans *Ars Amatoria*, et (med typisk ovidiansk ironi) "læredigt" i tre bind om "Elskovskunsten". Det fremgår bl.a. af det ekko, vi hører, hvis vi sammenligner Ovids advarsel til Perilla i vort digt om ikke at skrive, så "nogen mand eller kvinde / lærer om *elskovskunst* netop af din poesi", med de to første vers i *Ars Amatoria*: "Hvis der er én hertillands, der er ukendt med *kunsten at elske*, / så skal han læse mit digt, *lære og elske* derved". På samme måde beskrives de skæbnesvangre tre bind af *Ars Amatoria* mod slutningen af *Tristia* I 1, hvor læseren præsenteres for Ovids værker, som stod de i et bibliotek: "Så vil du finde tre bind, der - skønt gemt i et hjørne og mørket - / lærer, hvad alle godt ved: *elskovens særlige kunst*". Det må dog straks tilføjes, at *Ars Amatoria* var skrevet ca. 10 år før forvisningen, og først og fremmest, at det ikke er noget skandaløst, endsige pornografisk værk, højst lidt frivolt. Han var heller ikke nogen libertiner selv, og hans privatliv kan ikke sammenlignes med den opførsel, der udvistes bl.a. i dele af kejser-huset, til trods for netop Augustus' officielle og noget firkantede forsøg på at højne moralen. At Ovid ved landsforvisningen var gift for tredje gang - og lykkeligt - taler jo heller ikke imod hans moral. Og vi kan vel udelukke en personlig eskapade som hans "fejlgreb", der er og bliver én af litteraturhistoriens store gåder.

Digtene fra forvisningen nåede Rom og cirkulerede i byen; de var hans livline til den verden, han var isoleret fra. I det ydre har en del af dem form som breve til konen, venner (som vort digt er rettet til "Perilla"; af gode grunde optræder vennerne anonymt eller med pseudonym) eller til Augustus selv - og alle digtene henvender sig indirekte til hele den romerske offentlighed. De kredser naturligt nok om de samme temaer: savn, længsel, smerte osv. og har samlet karakter af anmodning om benådning, eller flugt og trøst, eller direkte protest og i hvert fald stolthed og hævden sig i trods. Det er i sig selv et mindre mirakel, at han overhovedet kunne skrive. På den anden side var den digtning, der på godt og ondt var mere end Ovids halve liv, ikke alene det eneste, han måske helt banalt kunne tage sig til; det var også hans eneste måde at overleve på moralsk. Det var en almindelig tankegang inden for filosofien, at den ikke alene var et gode i sig selv, men også havde den særlige kvalitet, at den kunne være en trøst i selv den værste modgang. Med Ovid oplever vi, hvordan en digter hævder og hæver den digtning, der har været med til at få ham i ulykke, op som det eneste, han har tilbage, men som også kan trøste og redde ham nu og for fremtiden.

Hvordan han gør det i det enkelte digt, kan vi måske få et indtryk af ved at se nærmere på nogle af detaljerne i *Tristia* III 7,

Digtningen over modgang og døden
Vi kan analysere digtet i følgende afsnit:

1) vv. 1-10. Digtet starter straks med den aktuelle brev-situation: Ovid er ved at sende et brev til Perilla (navnet er sikkert et pseudonym) og siger til brevet, hvad det (altså han) vil sige til hende, når det når frem; en lidt kunstlet situation, men et godt eksempel på, at han selv i de barske omstændigheder kan bevare et element af leg og afstand i sin digtning. Læg mærke til, at Perilla er en ordentlig pige: hun sidder sammen med sin mor, er vel altså ugift, og er i det hele taget en smuk og blufærdig pige (vv. 13-14). Dette være sagt for at understrege, at det forhold, der har været og stadig er mellem hende og Ovid udelukkende er bundet sammen af det, der er det væsentlige: deres fælles interesse for digtning; nogle har faktisk ment, at hun er en (sted)datter fra et af hans ægteskaber. Og når hun så vil spørge brevet, hvordan han har det, får vi straks drejet fokus over på Ovid og hans elendige situation, hvor han dog på trods af sin kval stadig digter. Når han siger, at han "atter er i gang med muser, skønt de blev min skæbne", bringer han naturligvis hele historien med "*carmen*" og *Ars Amatoria*, som vi så ovenfor, i erindring; med den ekstra hentydning, at han også i dette værk havde anvendt de elegiske disticha, han nu bruger i en helt anden situation.

2) vv. 11-20. Fra nu af og i resten af digtet taler brevet til Perilla, dvs. den noget kunstige samtale glemmes hurtigt, og vi hører Ovid tale. Når han kan digte i sin situation, kan hun, hans elev selvfølgelig også i sin. Trods det, at det ikke var normalt for kvinder i Rom at digte (v. 12), og da især trods det, at hun kender ham og hans særlige situation, så har hun det, som han også har, og som er det motiv, der dominerer digtet fra nu af: sit *ingenium*: talent eller ånd, der udfoldes i digtning, og som kan hævde sig i al modgang og kan gå ud over det korte liv og døden. Faktisk taler Ovid ikke blot til Perilla, men også til sig selv for at trøste og opmuntre.

3) vv. 21-30. Han fortsætter i samme spor, nu med en understregning af deres nære forhold som digtere, samtidigt med, at han direkte påpeger det, der kunne undergrave hendes poetiske interesse, nemlig den ulykke, han har lidt ved sin digtning. Derved kan han (vv. 29-30) endnu engang og mere direkte bringe *Ars Amatoria* i erindring, som jeg nævnte ovenfor. Og først og

fremmest er vejen nu banet for det, der er hovedpointen i digtet: Perilla må aldeles ikke give afkald på sit *ingenium*; tværtimod skal hun vide, at i hendes digtning finder hun de sande værdier og mål i livet.

4) vv. 31-44. Sammenlignet med hans ulykke er det måske til at bære, men hun får da at vide, at hendes skønhed vil falme med tiden, beskrevet med en typisk ovidiansk glæde og evne til at nævne et par konkrete og psykologiske detaljer. Men i stedet for noget brutalt at fortælle hende, at i modsætning til den digtning, hun kan præstere, vil hendes skønhed forfalde, og hun selv vil dø, vælger han en "blød landing" ved at sige, at hun heller ikke ejer alt for meget. Og netop det at eje ydre goder kan sættes over for det at beherske og eje de værdier, der er bedre og vil leve evigt og naturligvis længere, end digteren selv vil leve rent fysisk; de ydre goder er nemlig underkastet lykke og ulykke (som når man bliver landsforvist). Det var normalt de filosofiske skoler, der gjorde krav på at kunne vise noget, der er hævet op over lykkens omskiftelighed: ydre goder kommer og går, kun visdom er uafhængig af lykken osv. Der er også digtere før Ovid, der har sat åndelige værdier over de ydre. Det særlige ved ham er, at han lader pointen blive forberedt af situationen i digtet og dets understregning af *ingenium* over for ydre forhold. Og så det, naturligvis, at der vel er få digtere, der har kunnet sige det på så reel og barsk en baggrund.

Nil non mortale tenemus pectoris exceptis ingeniique bonis. Med disse ord fremfører Ovid en konklusion på det foregående, en samlet pointe for digtet og en overbevisning, der også kan være til støtte og stolthed for Ovid selv, der naturligt dukker op igen i de afsluttende vv. 45-54 som et konkret og brutalt eksempel. Men ordene havde næppe haft styrke og holdbarhed til bl.a. en dag i 1800-tallet at kunne sættes op som et motto for et gymnasium, hvis de ikke indeholdt et udsagn, der rækker ud over Ovids egen skæbne. Og ud over det, jeg har nævnt om dette udsagns filosofiske og almenmenneskelige grundsyn, er der et par sider af det, der vokser direkte ud af selve oversættelsen og det møde mellem to kulturer, der altid ligger i at oversætte en antik tekst, og som indebærer problemer, men også er en væsentlig del af det, der gør det spændende at beskæftige sig med de antikke sprog: *tenere*, egt. "at holde" er her brugt i juridisk betydning om ejendom, altså "at eje", og det er *bona*, egt. "goder" også (på dansk har vi ordet "goder" eller "gods" med samme dobbeltsidighed). *ingenium* betyder de medfødte, indre egenskaber, dvs. talent eller ånd, mens

pectus betyder "bryst". Brystet kan glimrende, også hos Ovid, betyde det sted, hvor følelser, også de mere moralske, sidder, altså vores "hjerte". Her er det dog nok nævnt som sæde for *ingenium* eller som *ingenium's* makker. Det er altså nok mere korrekt at oversætte med "forstand og talent", selv om den moderne, kristne undertone, der ligger i "hjerte og ånd" ville ryge sig en tur. Man kan selvfølgelig mene, at dette er ret ligegyldigt, da vi jo har at gøre med en tekst, der er skrevet før og uden for relevansen af sådanne undertoner; og tekster skal vel først og fremmest læses på de vilkår, som de selv og deres egen sammenhæng betinger. Men specielt i en moderne oversættelse af en antik tekst kommer et andet væsentligt træk frem: også når vi læser tekster og sentenser fra andre tider og kulturer, vil vor egen tid og opfattelse af verden spille en vigtig rolle for forståelsen. Det er jo det, der gør, at "fjerne" forfattere som Ovid på én gang bliver vedkommende for os og samtidigt har kvaliteter, der udvider vore begreber om, hvad der er vedkommende. Og vi må trods alt huske på, at Ovids ord har en domkirke som genbo. Måske kan man ligefrem lægge en grundtvigsk dimension i ordene ved at påpege "hertet" som et ideal for skolen ved siden af det mere forstandsmæssige i "ånden" - ikke mindst, når Grundtvigs mindetavle sidder længere nede på samme mur.

5) vv. 45-54. Tanken om *ingenium's* evne til at frembringe det udødelige leder direkte over i Ovids afsluttende påpegning af sin egen *fama*, sit ry, der vil leve lige så længe som Rom - han kunne ikke vide, at han selv ville overleve Augustus, der døde i 14 e.Kr. Hans talent er ikke alene en sikker støtte og glæde; det er også det sted, hvor kejseren ikke har nogen magt, ikke engang, hvis han får likvideret Ovid (for det er det, der hentydes til i v. 49). Altså endnu engang temaet om ånden over for det jordiske og vel det nærmeste, Ovid kom noget "oprør" mod Augustus. I vore øren lyder det som pral at sige, man vil leve lige så længe som Rom. Men fx Horats sagde jo det samme om sine *Oder's* fremtid: *Exegi monumentum aere perennius*, "Jeg har rejst et monument, der vil vare længere end bronze" (og det er en fristende tanke, at mange, som forlængst er gået i glemmebogen, også har sagt det). Men det er jo ikke engang løgn: Rom er forlængst død og borte som en politisk magt, men Rom som sproglig og kulturel arv lever endnu, og Ovid læses stadig. Der er endda folk, der er dumdristige nok til at oversætte ham.

Tristia III 7.43-45 i ældre danske oversættelser m.v.

Som så mange andre klassiske tekster er også disse Ovid-vers blevet oversat eller parafaseret på dansk i forskellige sammenhænge, og jeg synes, det er på sin plads afslutningsvis at give en kort oversigt. Det ældste eksempel er hele sentensen i vers 41-44, noget frit oversat (på rimede, aleksandrinske vers) 1719 af Christian Falster, rektor ved Ribe Katedralskole:

Thi Lykken giver og gientager sine Gaver;

Snart dend paa Torne gaar, som nys paa Roser sprang,

Ja kort at sige, *da er alting, hvad vi haver,*

Næst Sindets Gode, født til Død og Undergang.

Dernæst rektor H.H. Blache, Aarhus Katedralskole i indbydelsesskriftet til eksamen, juli 1850: "... er med Cultusministeriets Tilladelse anbragt følgende Indskrift, der er laant af den Romerske Digter Ovid (vers 43-44 på latin, og så flg. prosaoversættelse): *Dødeligt (eller forgjængeligt) er alt, hvad vi eie, undtagen hjertets og Aandens Fortrin* - hvad der skal være Gjenstand for Skolens Bestræbelser." Hele udsagnet viser vel også, at Blache var den, der valgte versene til indskriften. Og Blache igen i en prosaoversættelse, som en del af talen ved translokationen i 1850, trykt i indbydelsesskriftet til eksamen, juli 1851: *Alle jordiske Goder forsvinde; kun Aandens og Hjertets Fortrin ere Menneskets ufortabelige Eiendom.*

Igen vers 43-44, oversat (på rimede, jambisk-anapæstiske vers) som en del af hovedet på Aarhus Katedralskoles blad "Arosia" (1921 og flg.) af (formoder man) Regnar Knudsen, lærer ved skolen:

Vort Eje ligger i Dødens Haand,

to goder undtagen: Hjerte og Aand.

Endelig vers 43-44, oversat (på elegiske distischa) 1944 af filologen Paul V. Rubow:

Hvad skal jeg gaa i Detail - *der er intet varigt i Verden,*

Uden vort Hjertes og Aands Goder, som ej kan forgaa.

Den illustre ekskursion til Grækenland 1998

af Linda Nørgaard

Søndag d. 4/10-1998:

Vi skulle virkelig tidligt af sted - ikke engang landmænd står så tidligt op - og så med tog og så med tog, så med fly og så med fly, så med pullman ... og endelig var vi fremme, og endelig var vi fremme

...
Eller sådan så det i hvert fald ud for de fleste af ekskursionsdeltagerne, men der var sket en fejl et eller andet sted i et eller andet system, så Birgitte, Henrik og jeres ydmyge fortæller ankom til Athen nogle timer før resten, så vi var kun med tog og så med tog, så med fly og så med bus...og vi kom mens månen næsten var fuld til Hotel Epidaurus og vi nåede at være ude at spise at se Athletiki Kyriaki, Søndagssporten, før de andre kom i en pullman (dog ikke at forveksle med TO Pullman, som vi senere skulle stifte bekendtskab med, men derom senere).

Mandag d. 5/10-1998:

Morgenmaden på hotellet bestod af en slags rundstykke med sesam samt saftvand og lunken kaffe, og efter således at være blevet solidt rustet til en dag fuld af oplevelser og indtryk, og efter at være blevet inddelt i grupper med syv personer i hver og med hver sin illustre gruppeleder, så vi kunne holde mandtal på rekordtid, vandrede vi ud i byen anført af en eller flere illustre stifindere og lagde hårdt ud med at bestige og se **Akropolis** med Parthenon, Erechteion, Niketempelt, Propylæerne m.v. plus museet med blandt andet Kalvebæreren og Peploskoren. De illustre guides og oplægsholdere deroppe var Dorte A., Bettina, Karen, Maria og Rikke, og deroppe var Morten Wendt, eksil-århusianer og for tiden athener, også på mystisk vis blevet beamet ned (han nægter at afsløre tricket, og jeg har enkelte mistænkt for at være rapportører, men det kan jo kun forklare stederne, ikke metoden) og var med os et stykke tid indtil han vist nok i Plaka igen blev beamet op, uden at nogen opdagede det.

Efter nedstigningen fra Akropolis indtog vi vores frokost på tavernen "Platon" (ikke at forveksle med den nok så bekendte "Platanos" i Plaka, hvor Ole Thomsen (herefter også: den illustre professor) i sin tid spiste et meget meget vigtigt måltid sammen med Blatt for sidste gang).

Efter en lang frokost bestående af souvlaki med mere, var vi på sightseeing/rundtur i **Plaka**. Vi kiggede forbi Det Danske Institut og hilste lige kort på direktrice Signe Isager, men den virkelige tour skulle vi først have om torsdagen, så vi fortsatte til **Makrianni** med det svenske institut, Holberg-pensionatet (hvor man som specialestuderende kan bo gratis) og ikke mindst Det Nordiske Bibliotek, hvor vi traf Pippins professor Synnøve fra Tromsø, blev vist rundt af Katharina - denne grækerinde, som taler et smukt svensk - og vi nød en kaffe på altanen i de temperaturer, som størstedelen af turen foregik under, og som vi nok var blevet "advaret" om, men ikke havde turdet håbe endsige kunnet forestille os i oktober.

Efter denne kaffe begav vi os af sted og opad mod **Filopappos** (ham der holder af bedstefar)-**højen** hvor Ole holdt et halvt minuts oplæg om monumentet med mere. Efter længere tids søgen fandt vi derefter ud på aftenen frem til **Pnyx**, der var næstsidste punkt på dagsordenen. Henrik foredrog om stedet, og Ole læste op fra Brandes' beskrivelse af, da han efter et langt liv endelig stod på Pnyx. Fra Pnyx skuede vi **Areopagos**, som Rikke talte om, og efter dette sidste punkt satte ekskursionsdeltagerne kursen hjemad mod Omonia og hotellet.

Tirsdag d. 6/10-1998:

Efter morgenmaden spadserede vi med illustre stifindere i spidsen til **Nationalmuseet**, som vi fra 9-10 udforskede på egen hånd. Kl. 10 mødtes vi ved det såkaldte Agamemnon-hoved, og så så vi på vaser kyndigt underholdt af Karen, Jens og Liselotte. Vi havde en lang frokostpause fra 11-14, og derefter holdt Anne og Daisy illustre oplæg om skulpturer, Tina talte om gravsteler, og Christoffer sagde lidt om Mykene-delen. Vores fælles dag sluttede kl. 17.

Onsdag d. 7/10-1998:

Vi tog af sted fra hotellet kl. otte og med metro til **Piræus**. Ombord på færgen Ioannis II stævnede vi ud i Den Saroniske Bugt og mod øen **Aigina** - en sejltur på cirka halvanden time. På øen tog vi en skrumplende bus op til **Afaia-templet**, hvor vi først spiste diverse medbragte fødevarer samt de ekstra brød fra hotellets morgenmad, som morgenmadsdamen elskværdigt havde pakket ned til os. Der var heldigvis åbent ind til templet, så vi fik ikke samme tragiske oplevelse som Simon Laursen i sin tid, da kustoderne skulle til bryllup, og om templet berettede den på et eller andet tidspunkt nedbeamede og meget på Afaia-området illustre Morten Wendt.

Nær templet var der et botanisk indslag i form af alpevioler, cyklamen, og efter at have skabt os overblik i det lille museum, gjorde vi os klar til afgang. Man kunne ikke regne med busplaner, så ventetiden blev fordrevet med blandt andet indtagelse af en specialitet - pistaciønødder og - is. Bussen var kun lidt over en halv time forsinket, og den bragte os ned til byen, hvor folk spiste (bl.a. blæksprutter med interessante sugekopper), badede og kiggede sig omkring. Færgen *Odysseas II* bragte os hjem til Athen, hvortil vi ankom ved 21.30-tiden.

Torsdag d. 8/10-1998:

Dagen var i al beskedenhed dagen, hvor jeres ydmyge fortæller kunne fejre sin 22-års fødselsdag, men her skal det mest handle om dagens program, der startede med **Lysikrates-monumentet** i Plaka og nær ved dette: **Det Danske Institut**.

På Institutet fortalte Signe Isager om stedet, og vi så lidt af en udstilling, som var ved at blive færdiggjort. Den viste danske vidnesbyrd om græsk kultur. Maleren Skovgaard havde ved hjælp af skitser og dragter malet græske zorbas-dansere for 150 år siden, og vi så nogle af de selvsamme folkedragter, Skovgaard havde brugt som modeller. Han havde købt to kufferter fulde for at kunne male efter dem.

Det fortalte Thomas Bullinger, der er museumsinspektør i Viborg, og som har kreeret udstillingen, der også havde været vist i Viborg og på Thorvaldsens Museum. Han kom også ind på grækernes bitterhed over, at så meget af den græske kulturarv findes i udlandet, en bitterhed, fortalte han, som han blandt andet havde mødt hos en græsk laksefisker, som gerne dukker op til receptioner på Institutet. Ole viste lidt rundt i gemakkerne med forskerlejligheder med mere, og derefter bød Institutet på en portokalada eller en cola. Morten Wendt blev beamet ned og befandt sig lige så pludseligt som sædvanlig i vores midte, og vi "mødte" Jens Erik Skydsgaard, der stod med pibe i hånd på den solbeskinnede altan.

Så fortsatte vi til **Dionysosteatret** syd for Akropolis, hvor Liselotte holdt oplæg, og hvor vi var så heldige at træffe en illustreret grækerinde, en arkæolog, som deltog i udgravningerne, og som gav os en guided tour. Desværre fik vi ikke hendes navn, og kan derfor ikke på et senere tidspunkt genkende navnet på publikationer.

Efter en af de kortere middagspauser så vi **Agora**. På museet fortalte Charlotte bl.a. om ostraka, og Jeanette fortalte bl.a. om en lodtrækningsmaskine. Ude på Agora var der oplæg ved Birgitte,

Daisy og Charlotte, og da stedet lukkede omkring 15, sluttede dagens program.

Om aftenen spiste vi alle sammen på **Karavitis** i Pausaniasgaden, nær Truman-statuen. Bagefter fortsatte mange til forskellige steder i byen, personligt måtte jeg dagen efter angre, at jeg gik glip af **rembetika**, som jeg dog en uge senere skulle komme til at opleve.

Fredag d. 9/10-1998:

Vi tog af sted fra hotellet 8.45 og ud til **Kerameikos**, hvor Thomas og undertegnede fortalte om området og blandt andet mur, porte, Pompeion og kildehus. Vores gravstele-"ekspert" Tina fortalte om gravmonumenter. Vi så en levende skildpadde LIVE og dette zoologiske indslag overskyggede for visse ganske Lakedaimoniernes gravmæle.

Om eftermiddagen tog de fleste af os til **Sounion**, Attikas sydspids, i dagens anledning anført af den illustre viceprofessor George Hinge. Der så vi Apollontemplet, og mange var igen i vandet. Den lange bustur bragte os hjem til Athen fra Sounion kl. 18 eller 19.

Lørdag d. 10/10-1998:

Med pakkede kufferter og rygsække forlod vi Athen for en lille uges tid i provinsen. Vi steg ombord i To Pullman, som vi skulle blive så tæt knyttet til, og kørte kl. 8 mod Delfi med vores faste chauffør, som vi senere kom til at kende som Apostolis, ved rattet og gennem landskaber, der blandt andet bød på mange bomuldsmarker. Om formiddagen gjorde vi holdt ved et sted, der hed The Friendly Shop, hvor vi fik en kaffe til en pæn sum penge og fortsatte så videre. I bussens mikrofon foretog Malene om oraklet i Delfi, og på vejen fra Athen til Delfi gjorde vi også holdt ved det fortrylle(n)de kloster **Osios Lukas**, hvor vi iført tækkelige skjorter og/eller lange bukser især lyttede til Lines illustre ord om byzantinsk kunst, bl.a. mosaikker. Indenfor i klosterkirken duftede der kraftigt af de vokslys, som besøgende stillede i sand og tændte, og udenfor duftede der lifligt af krydderurter. Folk købte honning på stedet, og efter at have betragtet en stene gik vi igen op i vores pullman og fortsatte vores køretur. På turen videre underholdt Ole med en tekst af Helge Finsen, og han fortalte, hvordan hopper skal ydmyges for at ville lade sig bespringe af æsler (for at føde muldyr) og derfor får klippet manken af og bliver ført til vandhuller, hvor de spejler sig og bliver så knækkede, at de godt vil. Denne historie høstede klapsalver, da dens "punch" kom, nemlig at sådan må man ikke behandle kvinder, for så lader de sig

også bare bespringe af æsler. Jeg gad godt have kunnet læse Apostolis' tanker, da Ole sikkert bagefter genfortalte for ham for at forklare klapsalverne fra de illustre danske studenter.

Da vi senere spiste og bagefter fik en kaffe med udsigt til motorvejen lærte vi alle en "saying", som det af ledelsen er blevet mig pålagt at referere her, og som ifølge den illustre Christoffer blev leveret af en gymnasielærer i Sofia, som havde en kollega "af skøn form" og blev opfordret til at springe på hende. Jeg gengiver her ikke de bulgarske ord (men jeg tør godt love, at eventuelle interesserede kan få det nedskrevet af hr. Gertz Bech), men på dansk lyder de vigtige ord som følger: "Vis ikke din pik, hvor du tjener dit brød".

Da vi endelig kom til **Delfi**, lagde vi ud med at se Athene Pronaia-templet med mere. Line holdt oplæg og fortalte altså om templet, et dorisk skatkammer, tholos, en stor sten fra et jordskred i 1905, som var med til at smadre stedet, med mere. Så flygtede vi fra varmen, der selv 1/3 inde i oktober var ulidelig. Vi tog to pullman det korte stykke hen til den **kastaliske kilde**, der svaled for en kort stund og så så museet med blandt andet **Kleobis og Biton** og **Vognstyren** som store højdepunkter. På museet var der oplæg ved Aviâja, Malene og Line ...og Thomas, der holdt et "3 minutters oplæg om hoplitkrigen", samt ved Christoffer (om noder i en indskrift), Daisy og Betina. Så gik vi ud i området og så sites. Der var oplæg ved Morten og Malene, og Christoffer lånte jeres ydmyge fortællers blokfløjte og underholdt i teatret med melodien fra indskriften, der var så smuk og autentisk, at selv den fra starten lidt emsige græske opsynsmand måtte overgive sig. Så holdt Aviâja oplæg om teatret, og vi fortsatte helt op til stadion, hvor væddeløb fandt sted. Da vi kom ned igen blev jeres fortæller væk fra flokken og blev først reddet af det dertil ansatte rescue team/task force, da hun hang ud over en klippeskrænt og sagde som en forladt sælunge.

Vi tjekkede ind på det lækreste hotel på turen og med den mest uovertrufne udsigt, og om aftenen var de fleste ude at spise, og nogle endte på et dansested, mens andre fik en tiltrængt nattesøvn.

Søndag d. 11/10-1998:

På denne Betinas fødselsdag forlod vi vores dejlige hotel kl. 9.30 og kørte mod Meteora.. I bussen hørte man blandt andet jeres ydmyge fortæller læse et digt af Kavafis, og langs vejene så vi kapeller og blåmalede bistader. Efter at vi havde gjort holdt i Lameia og fået en kaffe, gik der en æske rundt med noget sødt (à la Turkish Delight), som chaufføren Apostolis havde købt til os. Der var oplæg ved

Dorthe L. om byzantinsk historie, og mens vi fortsatte hen over Thessaliens slette med de mange bomuldsmarker, fortalte Birgitte om området **Meteora**. Hun var i sit guide-es, da hun fortalte lidt om byen vi skulle bo i og hotellet, og sagde derefter noget om munkeordener med mere. Vi "spiste" på Planet Holiday, som den dertil nedsatte komité mildest talt "har valgt at give nul stjerner". Så besteg vi bussen igen, og det gik opad mod **Skt. Stefanos-klostret**, og Birgitte fortalte blandt andet om det gamle hejseværk, der kunne bringe folk derop før i tiden. Vi ventede en halv times tid på, at klosteret skulle åbne, men det gav os tid til at betragte nogle arbejdsomme myrer- dagens zoologiske indslag. I klosterkirken fortalte en af nonnerne om kirken, blandt meget andet om, hvordan den havde været hemmelig skole under tyrkerherredømmet. I kirken duftede der af vokslys, og udenfor...ja, der duftede der af krydderurter. I dette kloster blev reglerne om lange benklæder til mænd og lange skjorter til kvinder håndhævet mere end i Osios lukas. Dette havde jo ikke den store betydning for os, da vi havde taget disse respektfulde foranstaltninger, men i de andre turistgrupper kunne man med et lille smil betragte, hvordan de åbenbart var blevet bedt om at iføre sig klosterets (blomstrede eller ternede) nederdele uden på for eksempel bukser fra "fritidssæt". Kirken var meget smuk, og der var mange votivgaver. I museet sagde Line noget illustert om ikoner. Vi forlod klosteret 16.45. Dagen var dagen for "kommunevalg" i Grækenland, hvilket vi især mærkede ved, at mange steder holdt lukket. I Grækenland fungerer det sådan, at man skal hjem til sin fødeby/hjemby for at stemme, så ankomsten til Kalabaki rømmede vi bussen så hurtigt som muligt, så Apostolis kunne komme til Karditsa, der heldigvis lå i nærheden, for at afgive sin stemme. Om aftenen fejrede vi Betinas store dag med fællesspisning hos vores gode ven Kosta, og senere var vi nogen der fortsatte "i byen" og det kom der ting og sager ud af, som jeg ikke skal referere her.....så det!!

Mandag d. 12/10-1998:

Kalabaki forlod vi 8.30, og Birgitte sagde godmorgen i bussen på vegne af klostergruppen og fortalte lidt om klipperne med munkenes gamle huler samt om det Store Meteoron, klosteret, som vi var på vej mod. I en af klippehulerne så vi også, fortalte Apostolis, votivgaver til den hellige Georgios. Stemningen i bussen, især nede bagved, bar en smule præg af gårsdagens strabadser (retzina og ouzo), og visse havde mest brug for at lytte til fx Thomas Helmig.

Vi forcerede 200 trappetrin over til **Store Meteoron**, hvor der var oplæg ved Line og Birgitte. De var ved at bygge om og der duftede dejligt af frisk træ, og indenfor var duften af vokslys særligt kraftig. Tilbage i bussen fik vi en tur rundt i området og genså bl.a. Skt. Stefanos-klosteret, hvor der blev en lille pause til at strække benene. Dagen var ligesom de foregående også præget af flere og flere "photo stops", dvs. pauser på særligt illustre steder med god mulighed for at lege japanere/amerikanere, hvor vi så sprang ud af bussen og råbte "yeah, it's a really cool photo opportunity".

I to pullman foredrog den illustre professor om blandt andet de 4 patriarkater og de 9 autokefale kirker (hvoraf Grækenland er én) og nogle få autonome som Kina, Finland og Sinai. Så citerede professoren chaufføren for følgende udtalelse: "I Ioannina skal børnene passe godt på deres tegnebøger, fordi der er mange albanere", dvs. jeg tror nu nok, at Apostolis sagde det på græsk. Ja, for vi var på vej til Ioannina (sig: Jáninna), eventyrlandet med øen i søen og jeg kunne i hvert fald for mit eget vedkommende mærke spændingen stige.

Vi holdt frokostpause nær Metsovo, efter at vi havde haft adgang til vore kufferter og rygsække, så vi kunne klæde os varmere - man kunne sandelig godt mærke, at vi nu var kommet nordpå. I **Metsovo** tog vi en kaffe og man mærkede virkelig (og ikke blot på klimaet, men på hele stemningen), hvor påfaldende tæt vi nu var kommet på Albanien.

I bussen igen holdt Christoforos' oplæg om Ioannina og dens omtumlede tilværelse, om Ali Pasha og meget mere. En af dagens talrige pauser holdt vi dernæst på en Shell-tank, hvor vi fik tisset og ellers købte en snack eller plejede vores køresyge og stod i regnen og benzinstanken og så en helt anden side af Grækenland end varmen og turisthelvedet, som vi kom fra. Vi ankom til **eventyrlandet Ioannina** i regn (store, bløde dråber) og tåge med den deri indhyllede sø og tilhørende ø til den ene side og en stejl og rå klippevæg til den anden. Så købte vi billetter ("tetarti, paraskeui" - "onsdag, fredag" kom en her unavngiven ekskursionsdeltager til at sige, da ordene for fire og onsdag af ukendte årsager minder en del om hinanden på græsk) og besøgte **drypstenshulen Peramas hule** - et eventyr i eventyrlandet -, hvor vi fik en guidet tour af en indfødt til udvalgte drypsten, som et ægtepar havde givet navne som hajfinnen, dejskraberen og nissehuen, og på den baggrund følte vi, at det stod os frit for at åbne associationssluserne og navngive stenene, som vi nu syntes. Da vi kom ud af hulen igen styrtregnede det, og pjaskvåde og ikke alle lige glade og frejdige kørte vi længe

rundt og ledte efter hotel Byzantio, hvortil vi ankom cirka klokken 18. Om aftenen var der nogle, der tog to pullman ind til byen, mens andre blev på hotellet og bestilte en pizza.

Tirsdag d. 13/10-1998:

Kl. 7.45 forlod vi hotellet og kørte ud i "den potentielt mest myoseplagede dag". Vi skulle ud på en dagsrejse og måtte endda tynde ud i programmet, hvilket betød, at vi ikke kom til at se Dodone. Så fra uglen i drypstenshulen tog vi færgen ud på **øen i søen** ikke mindst for at se skudhullerne fra, da Ali Pasha blev dræbt. Ved landgangen var der ænder – et zoologisk indslag. Vi så **klostret Panteleimon**, skærvetage og **Ali Pasha-museet**. I museet blev vi lukket ind af en med Ole jævnaldrende dame, som enkelte vurderede til at være noget ældre, som kom i nattøj, kåbe og tøfler. Hun havde sovet over og havde ikke fået åbnet museet kl. 8. Men hun talte et letforståeligt nygræsk, og det var et yndigt (eventyrlandet tilskynder til brugen af den slags ord) museum, selv om vi i modsætning til, hvad alle guides fortæller, og hvad vi havde glædet os inderligt til, ikke kunne se de famøse skudhuller alligevel. Der var vist væltet en platan ned over dem for 25 år siden eller noget i den stil. Nå, men så så vi os omkring på den vidunderlige ø og tog færgen fra øen kl. 10.

I mikrofonen i pullman'en holdt Malene oplæg om Dodone, som vi altså ikke fik at se alligevel. Det handlede mest om stiftelsen og lidt om orakelkonsultationen. Så holdt Christoffer oplæg om Epiros' antikke historie, om Kong Pyros, Kasopi, Nikopolis med videre. Så blev vores opmærksomhed henledt på nogle citrontræer – botanisk indslag. Vi gjorde stop i **Nikopolis**, stoikeren Epiktets fødeby, som Augustus grundlagde i forbindelse med sejren ved Action. I Odeion talte Christoffer til folket om Nikopolis, og Jens og Anne gav os noget af historien bag og om slaget ved Action, og vi så også blandt andet biskop Dumetius' basilika med de flotte mosaikgulve, før vi hastede videre mod Kasopi, og der var også et par botaniske indslag, nemlig de efterhånden kendte "efterårskrokus" og vilde pærer, som jeg kom til at smage på, hvilket ikke var en succes.

Vi kørte langs kysten af det joniske hav og gennem olivenlunde til **Kasopi**, hvorfra vi skuede **Action**. George fortalte om diverse sights, og vi gik rundt og så teatre med mere og plukkede salvie og cyklamen og vendte tilbage til Apostolis og bussen i støvregn. Vi spiste på et lille sted i Kasopi, mens himmel og jord stod i et og derudenfor oplevede vi et spændende sociologisk indslag: en ældre mand på en hest. Manden kendte sandheden og kunne afsløre

sådanne ting som "Kvinden har meget hår, men lidt hjerne" og han bedyrede, at menneskets bedste ven er hesten, den næstbedste er hunden. Endvidere ville han bytte Jeanettes hår/år (alt efter overleveringen) for sin hest. Vi forlod den lille taberna omkring kl. 17, og efter kørsel og flere kaffepauser tog vi 20.15 færgen til **Peloponnisos**, hvortil vi ankom 20.40 og kørte mod Olympia og vores hotel. Jakob holdt oplæg om Olympia, områdets historie, kulturs historie og festlegene, og vi sang i bussen og nåede hotellet kl. 22.30.

Onsdag d. 14/10-1998:

I Olympia lagde vi ud med museet, hvor Morten, Charlotte og Dorthe P. guidede, og man mærkede økuller og stendhal-syndrom, men i det mindste havde vi ord for det. Klokkeren 10 gik vi ud til sites'ne, hvor vi med de nævnte guides så bl. a. **Heratempet** med de forskellige søjler og **Zeustempet**, hvor man kunne betragte kapitælernes lighed med dem på Afaiatampet på Aigina. Der var væltede søjler og søjletromler spredt ud over det hele, så det var tydeligt, at der havde været Vandaler i Sandaler på spil.

Vi tog derfra ca. 11.45 og spiste mad nearby til lidt i et, hvorefter vi tog videre i to pullman. 1 time senere tisede vi i Andritsaina, og på turen så vi **Frygana**.

Siden kom vi til **Templet i Teltet** (also known as Apollontempet i Bassae). Rikke fortalte om templet, der var ved at blive restaureret og derfor var pakket ind i et stort telt som dem, vi alle kender fra by- og havnefester og lignende, og derinde gik vi så og studerede templet i læ, mens det øsregnede og trommede mod teltdugen og legesyge hunde tumlede rundt. Så gik vi ud og fik et overblik over området, Ellen plukkede pærer til os og Maria så en steneg (dem kan vi alle genkende) og udbrød, da hun stak sig på et stenagern "man kan virkelig gøre andre fortræd med dem, jubii". Så vi plukkede 10 og gemte dem til at forsvare os med i Athen. Lidt senere, da vi var på vej videre i bussen, holdt Jens et meget meget fint og meget meget vigtigt foredrag om Glücksburgerne i Grækenland. Vi tog en kaffe i Polybs hjemby Megalopolis og vi kom forbi Tripoli og vi så et sted, hvor der voksede ferskenes på dåse. Den næste kaffe fik vi på "George Play's" og cirka 19.30 ankom vi til hotel Nafplia i Nafplion, hvor vi skulle bo.

Torsdag d. 15/10-1998:

Fra hotellet tog vi 8.15 to pullman op til **Palamidi**, borgen, hvorfra vi kunne skue ud over Argos og Argolis. Der blev vi sluppet løs i 3

kvarter, før vi samledes 9.15 og gik 857 trin ned ad bjerget til den ventende pullman, som vi nåede 10.00. Og det skal lige kort nævnes, at det var på den nedtur, at sangen om Vandaler i Sandaler blev til (teksten kan fås ved henvendelse til undertegnede, og er man heldig kan man også få et eksemplar af den dertil hørende tegning af Christoffer GB). Vi kørte til **Mykene**, hvor vi var 10.30. Vore perigeter var Mette og Christoffer og vi så løveporten, en gravcirkel samt et meget velbevaret bliktag fra det 20. århundrede, under hvilket kultcentret befandt sig. Vi så Megaron, alrummet, hvor en af de emsige, men venlig kustoder bad om at måtte se vores guide-tilladelse. Ole holdt sig i skyggen, så vi måtte selv klare ærterne. Heldigvis havde vi papirerne med Oles billede, og da Ole og Christoffer jo ligner hinanden til forveksling, kunne den illustre stifinder fortsætte sit foredrag. Vi tror nok vi fandt et badeværelse, og senere så vi den underjordiske afdeling, dvs. de fleste valgte ikke at gå dybt ned i mørket, men en flok pionerer nåede bunden. Efter også at have set Atreus' skatkammer, hvor vi kunne se sod fra hyrdernes bål gennem tiderne, forlod vi Mykene kl.13. Derefter spiste vi frokost diverse steder. Personligt fik jeg souvlaki med det dårlige selskab, mens vi tegnede og skrev Vandaler i Sandaler på Marias postkort.*s*.

14.30 tog vi mod **Tiryns**. På vejen stoppede vi et sted, der var dels keramikværksted, dels turistfælde. Vi så Tirintha og dagens program sluttede lidt over 16, og vi fik tid til at udforske Nafplion på egen hånd.

Fredag d. 16/10-1998:

Afsted fra Nafplio kl 8.15 og så ellers mod Epidauros. I bussen holdt Brian oplæg om Epidauros' historie, Asklepios, kult- og kurstedet m.v. I teatret i **Epidauros** talte Aviâja, og vi tilbragte det meste af formiddagen dér og gik så på museet, hvor Brian talte. Han foredrog også om Katagogeiron, en slags "hotel", om tholos og andre sites. Vi så sites indtil 12.30 og holdt så frokostpause nearby. Derefter satte vi kursen mod Korinth. Ellen fortalte i bussen om oldtidens Korinth, og vi udtænkte planer om, hvordan vi kunne få købt en gave til Apostolis. Vi var i **Korinth** lidt før 15 og Morten var guide. Vi havde et presset program, "so we did Korinth in an hour", og kørte lidt videre og stoppede for en kaffe og/eller et blik på korintherkanalen (som man kan gå lige ud i) og ikke mindst indkøb af gave – metaxa og vin – , som vi overrakte Apostolis, før vi drønende mod Athen og sluttede en cirkel. Endnu en cirkel sluttedes, ad Ole læste en tekst af Skovgaard (jvf. danske institut)

om Megara. Jeres ydmyge fortæller læste Nordbrandts digt "Athen" og vi så Plataner på altaner, før vi nåede tilbage til Hotel Epidauros kl. 18. Aftenen bød for nogle på rembetika (synd for dem, der ikke var der).

Lørdag d. 17/10-1998:

Vi vågnede op til vores sidste hele dag i Grækenland og tog fra hotellet 10.35. Det eneste på dagens program var **Eleusis**, og vi havde den illustre Inge Nielsen med som guide. Vi var tilbage i Athen 16.00 og om aftenen spiste vi på Lefka, Poplen, i Sorte Mikkelsgade, hvor vi også fik lejlighed til at træffe Marinetta Papakhimona, denne Oles lærer- og veninde. Vi var nogle, der fortsatte til rembetika, som jeg ikke kan få nok af, og der var en del, der ikke sov om natten og mange, der kun sov lidt.

Søndag d. 18/10-1998:

Vi tog fra Athen meget, meget tidligt søndag morgen – ikke engang landmænd står så tidligt op - og jeg tror jeg taler for de fleste, når jeg siger, at vi næsten kun havde ét i hovedet, nemlig tidspunktet **16.08**, hvor vi skulle ankomme til Århus. Så skulle vi med pullman (men ikke VORES pullman, den havde vi nemlig taget afsked med dagen før) og så med fly, så med fly og så med tog, så med tog og endelig var vi hjemme og endelig var vi hjemme.

Uglernes nat

Kai Møller Nielsen. Klim 1998.

252 s. 285 kr.

af Connie Møller Christensen

Med Apaturos' spådom "Vogt jer for uglernes nat, thi folkets ruin vil den blive" er der lagt op til god og spændende læsning i Kai Møller Niensens anden roman. I Athen var en religiøs fest, *Apaturia*, viet drabet på en boiotisk konge af en athensk ved et ufint kneb (*apâte*, svindel, krigslist), og pointen med det ufine, listige og snu er en rød tråd for de mange personer der i sommeren 413 f.Kr. gerne vil have fingre i beholdningen af de 1000 talenter på Parthenon - Athenes guld! Athens mislykkede Sicilientogt er en kendsgerning, og den udmarvende krig mellem Sparta og Athen har sat sine spor såvel økonomisk som moralsk hos de personer vi præsenteres for.

I Kai Møller Niensens debutroman, *Sponsor for Dionysos*, (anmeldt i *Agora* 1995-4) udspillede handlingen i den spændte stemning i Piræus og Athen foråret 414 hvor togtet mod Sicilien fandt sted, og var centreret om politikerens og choregen Lykos samt komediedigteren Agis, med mord, intriger og lyssky transaktioner med tinhandel fra Treforken, en uofficiel handels sammenslutning i Naukratis med forgreninger til Piræus og Syrakus. Nok lanceres *Uglernes nat* som en selvstændig fortsættelse og nye læsere kan begynde her, men den første roman er nu også læsning værd. For hvad der gjorde den læseværdig, nemlig forfatterens brillante beskrivelse af Piræus så man næsten fysisk er tilstede, og det brogede persongalleri han underholdende beskriver, fortsættes nemlig - og heldigvis. Der er gensyn med bl.a. Pasion, den snu købmand i Piræus med en svaghed for timianduftende honning fra Delfi, den anløbne materialforvalter på orlogsværftet, tømmerhandleren Filinos der har faste leverancer til værftet i Piræus, Assi, en fønisk bordelpige, samt den Odysseuslignende bonde Molon; men ellers er det store persongalleri nu udskiftet med medlemmer af præsteskabet i Delfi, en bankierfamilie i Piræus samt skrothandlere, krigsveteraner, jurister og andet godtfolk.

Den første del af bogen lægger på spændingsopbyggende og morsom vis intrigetrådene ud primært gennem personbeskrivelserne: Hvilke personer der har interesse i fortsat krigsførelse, og hvorfor frigivelse af Athens kassebeholdning på Parthenon er så vigtig. Og omvendt hvorfor andre har en interesse i, at der bliver stiftet fred. Ideologi spiller ikke den store rolle i den sammenhæng, det handler om de enkelte professioners overlevelse, om magt og penge. Vi stifter i første kapitel bekendtskab med den desillusionerede nyudnævnte chef for præsteskabet i Delfi, Nikolaos. Det er en skrantende forretning han overtager, for Delfi mangler midler i takt med at dets prestige på grund af krigen er faldet. Nikolaos har et ganske kynisk forhold til sit embede, og beskrivelsen af Delfi gennem hans hovne og forretningsmæssige øjne er på en gang hylende morsomt og forstemmende: "Demonstrativt - men ved gud ikke særligt opfindsomt - havde man her ladet Nike beskytte en enkelt thebansk soldat, mens to athenere lå på valen." (s.16). "For at holde galden flydende tvang han sig til endnu en gang at læse inskriptionen på det sidst opsatte relief, skænket af en taknemmelig borger i Larisa. TIL APOLLON FOR EN RIG ÆRTEHØST stod der gudhjælpemig under et billede af et par saftigt svulmende bælg(...). Det næste blev vel: TIL APOLLON FOR TILVEJBRINGELSE AF EN STJÅLET MADRAS." (s.17-18). Hvad udseende og karaktertræk angår, er Nikolaos nærmest stolt af tilnavnet, Geden fra Delfi, for han er både stædig og har appetit på unge kid. Han er med andre ord skrupellos. Han sender en ung præst, Zenon, anbefalet af den snu Pasion, til Piræus for at gøde jorden til sin handlingsplan (!) for Delfi hvilket har med perserne at gøre. De vil slække hjælpen til Sparta hvis man frigiver kassebeholdningen til fornyet athensk oprustning, så at status quo bevares mellem Sparta og Athen. Til gengæld vil Delfi for favorable orakelsvar blive (og er blevet) begunstiget med midler. Det handler altså om penge og prestige. Gennem Zenons unge øjne genskabes Delfis skønhed og ro inden han drager på mission for geden i Delfi. Kai Møller Nielsen kan nemlig også være ret poetisk.

I Piræus står det ikke stort bedre til. Alle er berørt af krigen med tab og manglende forsyninger, og det fejlslagne Sicilientogt har ikke gjort situationen bedre. I en krobeværtning møder vi en overlevende veteran, Dymas. Han er af den selvbestaltede herre i Piræus, Glaukon, blevet etableret med både skrot-forretning og en aflagt veninde til hustru. Der rapporteres et mord begået af tre mænd på kajen, men kun blodspor ved tømmerlisken vidner om

forbrydelsen. Dymas får senere på natten travlt da han hjemme tilsyneladende har fundet sin kone utro med den unge selskabsløve Hippias, og angiveligt - juridisk legalt ved forførelsesmord - dræbt ham. Hippias er ikke en Hr.hvem-som-helst. Foruden at være rådgiver for Parthenonpræsten der forvalter Athenes guld, er han bror til Timaios der driver den mest velanskrevne bankiervirksomhed i Piræus. Kai Møller Niensens beskrivelse af bankierfamilien er underholdende og præget af fortælleglæde. Faderen Prodikos levede efter 2 paragraffer i livet hvoraf den ene om, at en god glemsomhed er til for at bruges, summerer familiens liv op på følgende underfundige vis: "Som vand i en flod ikke husker den sten, der lå i vejen, levede familien videre ud fra den overbevisning, at man ikke møder den samme sten to gange." (s.57). Prodikos var selv fra Frygien, og det er en avanceret udgave af en "dengang jeg var ung"-fortælling vi får. Der er nemlig den finurlige sløjfe at Prodikos er en person, der tilpasser sig og spiller bedre på Athens juridiske og finansielle tangenter end en indfødt! Han opgraderes fra slave til svigersøn og athensk statsborger som det mest selvfølgelige. Hans søn Timaios giftes med Pasion's datter, og som i en 'Godfatherfortælling' dør han selvtilfreds og mæt af dage efter en replicerende bemærkning til Solons ord (ingen ved sig lykkelig før livet er slut) om, at for ham er livet "en decideret overskudsforretning". Sådan går det så ikke helt for sønnerne! Den ene myrdes og den anden må på juristen Stefanos' råd engagere en privatdetektiv ved navn Kimon. Han er smed og skrothandler i Piræus og lignes morsomt med en dykand: "Manden besad evnen til efter et energisk spjæt i overfladen at dykke ned, snadre bundfaldet godt igennem og komme op et sted, man ikke forventede." (s.72).

Som Kai Møller Nielsen lader personer optræde i det rå havnemiljø i Piræus er der nok at snadre i. Ingen midler skys for at få frigivet kassebeholdningen på Parthenon. Mord er blot et af dem og falske rygter om et forestående militærkup (som jo vitterlig skete år senere) et andet. Helt dekadent bliver miljøbeskrivelsen da vi halvvejs i romanen præsenteres for bordellet Bastionen. Her samles de magtglade mænd til underhåndsforhandlinger og kropslig servicering. Bordellets mytologiske tableauer og nærmest graffiti-agtige vægmalerier med blandt andet Nikolaos som leende satyr knytter tråden tilbage til bogens begyndelse. Hvad der videre sker, skal ikke røbes her, men i denne anden spændingsroman er det lykkes Kai Møller Nielsen bedre end i den første at samle alle trådene til sidst.

Bogen er forsynet med både kort og personfortegnelse hvilket er en god ide. Kai Møller Nielsen er eminent i sine person- og miljøbeskrivelser. Men jeg kan i det sammenvævede intrigante miljø savne blot én gennemgående og sympatisk person. Desuden synes jeg at de få kvindeskikkelser i bogen er for stereotype. Og så kan jeg ikke forstå hvorfor Poseidon skal staves med j (når nu ikke Hefaistos lider samme skæbne). Indimellem bliver terminologien mig lidt for moderne når handlingen nu en gang er hensat til antikken - det gælder eksempelvis jongleren med begreber som teologi og myte i kap. 4 samt i refererende afsnit om det storpolitiske rænkespil (fx s.89). Men: Jeg fornemmer at bogen er skrevet med et muntert glimt i øjet! Og det er gennemgående en munter spændingsroman.

Læses bør *Uglernes Nat*. I sidste ende er det læseren der får lov at vurdere, om spåmandens udsagn står til troende.

